

DĂRILE ÎN MOLDOVA EPOCII FANARIOTE (II)

Dorin Dobrinco

În societatea românească medievală, instituțiile publice au fost insuficient structurate, iar nomenclatura - incertă și ambiguă. De aceea, o definiție logică a dărilor, care să acopere toate contribuțiile periodice destinate să întrețină instituția supremă, statul, confundat un timp cu domnul, este greu de formulat. Se poate spune, totuși, că din ansamblul serviciilor și veniturilor care afluează spre Cămara domnească sau spre Vistierie, dărilor reprezintă prelevările periodice asupra bunurilor și produselor materiale, în termeni moderni, asupra izvoarelor de venituri și a veniturilor înseși¹.

Dărilor au avut caracteristici comune după care pot fi clasificate: forma de plată, în bani sau în natură, dar și după destinație, pentru Visterie sau pentru întreținerea Curții domnești, cele din care se plăteau tributul, alte sume cerute de Poartă sau destinate demnitarilor turci, precum și costul obligațiilor de aprovizionare a Constantinopolului, armatelor și diferitelor garnizoane otomane².

Determinarea caracterului formal al dărilor este posibil prin raportare la categoriile fiscale moderne. Se pot distinge:

I. 1) Dărilor cu caracter real, prelevate asupra bunurilor materiale, izvoare de venituri, și asupra veniturilor: produse agricole, viticole, pomicole, produse animaliere, apicole etc. Trebuie subliniat că impunerea bunurilor materiale nu făcea distincție între capital și venit, astfel încât vom înregistra dări pe capital³ (desetina, gorștina, văcărutul etc.) și dări pe venit⁴ (vădrăritul, camăna, bezmănul etc.). În categoria dărilor reale se pot încadra: desetina din albine, desetina (gorștina) din porci, gorștina din oi, ialovița, văcărutul, cotăritul etc.

2). Dărilor cu caracter personal erau acelea legate direct de persoana contribuabilului, deși impunerea se făcea după criteriul averii personale⁵. În această categorie intră birul, sub toate denumirile: dajdia, dajdia domnească sau împărătească etc. Distincția dintre bir, dare personală, și dărilor reale era determinată în principal de tehnica mai ușoară a așezării și încasarea celui dintâi, prin catastif, roluri fiscale, apoi de posibilitatea extinderii lui asupra tuturor locuitorilor, atunci când sarcina tributului către Poartă a devenit foarte apăsătoare. S-a remarcat că birul dubla dărilor reale, fiind oarecum echivalentul impozitului modern pe venitul global⁶.

II. Din punctul de vedere al incidenței, dărilor pot fi împărțite în directe și indirecte.

1) Dărilor directe se distingeau prin aceea că erau încasate periodic și direct de la contribuabil pe baza unor evidențe contabile, corespunzătoare valorilor nominale fiscale. În această categorie intrau majoritatea dijmelor și birul.

2) Dărilor indirecte erau întâmplătoare, nu se încasau pe baza unor evidențe, se aplicau asupra bunurilor de consumație și a serviciilor diverse și nu erau suportate de către cei care le plăteau, ci indirect, de către consumator. Aici pot fi înscrise toate dărilor pe circulația produselor, pe actele de comerț, precum și taxele pentru diferite

servicii⁷. Dărilor purtau denumiri potrivit necesităților sau motivelor care le-au creat, după natura bunurilor impozabile ca: vite, terenuri cultivate, monedele în care trebuiau să se plătească etc.⁸.

1. Darea (dajdia)

Din marele număr de dări introduse și percepute în Moldova în Evul Mediu, printre cele mai vechi, indicate în documente, a fost și **darea**⁹. I. Vlădescu afirma că **birul** era darea ce se încasa pentru plata haraciului, și uneori se înlocuia un termen prin altul, nefiind însă decât una și aceeași dare, care se încasa pentru plata “haraciului la sultan”¹⁰, iar I.C. Filitti considera că darea a devenit birul de mai târziu¹¹. Virgil Pântea a emis o altă opinie, conform căreia este “o eroare să se afirme că darea ar fi birul sau darea pentru birul plătit turcilor”¹².

Din numeroasele contribuții directe ale locuitorilor Moldovei, după instaurarea suzeranității otomane, unele au avut o destinație specială, adică au devenit contribuții din care se plăteau în primul rând tributul¹³. Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea prima dintre acestea a fost darea¹⁴, cu denumirea specială de darea împărătească¹⁵.

În Moldova, denumirea de bir apare pentru prima dată în cronică lui Eftimie, scrisă în timpul domniei lui Alexandru Lăpușeanu și a urmașilor săi¹⁶. Numele frecvent care se dă acestei contribuții în documentele moldovenești scrise în limba slavă veche este acela de AON, în afară de câteva excepții, pe când cele scrise în românește a fost numită **dare**, **dajdie** și **bir**. Deci, este clar că între dare și bir nu este nici o deosebire¹⁷. Portiviu lui N. Iorga, birul a fost impozitul suveranului¹⁸, afirmație susținută și de N. Grigoraș. Cel din urmă scria: “sigur că o asemenea contribuție a fost introdusă în Moldova la o anumită dată după întemeierea statului, dar în istoriografia noastră s-au produs confuzii, birul fiind confundat cu haraciul, adică cu tributul pe care Moldova a fost obligată să-l plătească turcilor”¹⁹. Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, mai precis din timpul primei domnii a lui Petru Șchipul (1574-1579), pe lângă vechea contribuție numită dare, s-a introdus una nouă, numită **darea împărătească**. Prin urmare, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea au fost două contribuții directe cu numele de dare; adică darea și darea împărătească. Ulterior, ambele, în documentele scrise în limba slavă veche sau în limba română, în relatările cronicarilor și în celelalte izvoare, au luat diferite denumiri²⁰.

Darea împărătească apare în documentele din epoca fanariotă sub denumirea de “**dajde împărătească**”²¹, care însă dispare din documente la jumătatea secolului al XVIII-lea²². Mai apare și denumirea de “birul împărătesc”²³, precum și sub aceea de “**dajdia mare**”²⁴, însă numai la începutul perioadei fanariote. Darea împărătească este menționată în actele de scutiri înaintea celorlalte contribuții, fiind destinată acoperirii cheltuielilor către Poartă, după cum o arată și denumirile sub care apare.

Alături de “**dajde împărătească**” apar menționate și “**dajdea domnească**”²⁵ sau, la plural, “**dăjdiile domnești**”²⁶. În alte situații apare numai denumirea de “**dajde**”²⁷. De asemenea, apar, în actele emise de către domnie, denumirile de “**bir domnesc**”²⁸ sau, simplu, “**bir**”²⁹. Dajdea domnească este menționată în acte imediat după dajdea împărătească.

Alături de dajdea împărătească și de dajdea domnească, în actele interne sunt amintite și **“dajdea vlădicească”**³⁰ sau **“dăjdiile vlădicești”**³¹, care se plăteau mitropolitului și episcopilor de către preoți. Dimitrie Cantemir consemna că **“mitropolitul primește în fiecare an de la fiecare preot al eparhiei sale o dare de două sute de aspri și o piele de vulpe sau de jder, și pe lângă acestea nu mai poate cere nimic (...). Aceleași venituri le strâng și episcopii din eparhiile lor”**³².

Darea, dajdea sau birul au fost denumite și după categoria socială care le plătea sau după destinația pe care o avea³³. Dare, dajde sau bir a însemnat și orice contribuție directă care trebuia plătită Visteriei. Astfel, a existat **“dajdea mănăstirilor”**³⁴, **“dajdea preoților”**³⁵, **“dajdea mazilească”**³⁶ sau **“darea mazililor”**³⁷, uneori **“dajdea mazililor și ruptașilor”**³⁸. Dările excepționale încasate de la anumite categorii de dregători luau numele acestora. Un exemplu în acest sens este **“dajdea arhierieilor”**³⁹, contribuție încasată temporar de la mitropolitul și episcopii țării.

În documentele scrise în limba română birul este menționat ca obligație fiscală în bani din care se plătea tributul, dar și cea datorată domnului în locul dării sau dajdiei. Cronicarii noștri, începând cu Grigore Ureche, folosesc termenul de bir și de dajdie pentru toate obligațiile în bani care se plăteau statului, dar și pentru tribut⁴⁰.

Fiindcă darea cuvenită domniei se depunea în Visterie i s-a mai spus și **“birul Visteriei”**⁴¹, care era deosebit de birul țării trimis la Constantinopol⁴². Grijă manifestată de domnie și de către dregători pentru strângerea sumelor de bani din care se plătea tributul se observă și din faptul că îl numesc **“birul împărătesc”**⁴³, darea sau **“dajdea împărătească”**⁴⁴. Chiar menționarea acestora înaintea tuturor celorlalte contribuții demonstrează importanța și locul cheltuielilor pentru turci.

Darea, dajdea sau birul par a fi contribuții personale către stat⁴⁵, cu alte cuvinte o capitație⁴⁶. Când se acordau scutiri de bir unor poslușnici, spre exemplu, se specifica scutirea **“pe capetele lor”**⁴⁷.

Dajdea, cu toate denumirile, a fost plătită de către toate categoriile sociale, cu excepția celor care beneficiau de scutiri. Dajdie către Visterie au plătit și marii boieri, chiar dacă temporar, până în timpul primei domnii a lui Constantin Mavrocordat (1733-1735). În martie 1734, domnul reformator scutește de **“dajdia Visteriei”** pe boierii **“începând de la vel logofăt la trete logofăt”**. Scutirea era valabilă atât pe timpul exercitării funcției cât și după aceea. De asemenea, de aceste scutiri beneficiau și fiii marilor boieri⁴⁸. Mazilii au continuat să plătească dajdia și după anul 1734⁴⁹, cunoscută sub denumirea de **“dajdea mazilească”** sau **“dajdea mazililor”**⁵⁰. Unii mazili au fost scutiți individual de dajdie, cum a fost cazul cu Ion Giușcă, la 21 octombrie 1740⁵¹, sau cu State Grecul, la 2 aprilie 1741⁵².

“Dajdea arhierieilor” a fost desființată de către Nicolae Mavrocordat, în cea de-a doua domnie în Moldova (1711-1716)⁵³, măsură ce nu a fost respectată de cei care i-au urmat la tron. Fiul său, Constantin Mavrocordat, a fost nevoit să o suprimă din nou în timpul primei sale domnii moldovenești⁵⁴. Mănăstirile au plătit și ele dajdie, fapt demonstrat de izvoarele narrative și documentare. Dimitrie Cantemir nota că **“toate mănăstirile plătesc în fiecare an o dajde pe măsura averii lor”**⁵⁵. Nicolae

Mavrocordat, în cea de-a doua domnie pe tronul de la Iași, “au ertatu dajdea (...) tuturor mănăstirilor”⁵⁶, motivând că “dajdia ce să lua de pre la mănăstiri n-au fost atâta agiutor țării, nici vreo scădere prea mare nu iaste, de nu vor da mănăstirile dajdea”⁵⁷. Ca și în cazul dajdiei arhierilor, nici această prevedere nu a fost respectată de cei care au urmat la tron. Mihai Racoviță, într-a treia domnie moldovenească, a acordat scutiri nominale mănăstirii Cetățuia, unde se refugiase în timpul încercării imperialilor de a-l captura (anul 1717)⁵⁸. În schimb, celelalte mănăstiri au continuat să plătească dajdie, situație care s-a perpetuat și în timpul primei domnii a lui Grigore al II-lea Ghica. Acesta din urmă “într-un rând ertasă pre mazili și pre mănăstiri de dajde”, măsură nerespectată însă. Domnul care i-a succedat pe tron, Constantin Mavrocordat, “au făcut testament mănăstirilor (...) di li-au rădicat dajdea”⁵⁹. Revenit pe tronul Moldovei, Grigore al II-lea Ghica “au scos dăjdi (...) pe mănăstiri, și au rupt testamentul ce făcuse Constantin vodă cu blestem”⁶⁰, dar a acordat scutiri nominale unor mănăstiri⁶¹. Constantin Mavrocordat, în cea de-a treia domnie, “au rădicat dajdie tuturor mănăstirilor”⁶², atât celor neînchinat cât și celor închinat⁶³.

“**Dajdea preoților**” a fost desființată de Nicolae Mavrocordat, în cea de-a doua domnie. În valoare de doi galbeni, ea era încasată de la preoți din vremea lui Constantin Cantemir, până la cel din urmă domn amintit ei plătind “cu țara”⁶⁴. Domniile alternante ale lui Grigore al II-lea Ghica și ale lui Constantin Mavrocordat au cunoscut numeroase impuneri și scutiri de bir acordate preoților. Astfel, în prima domnie, Grigore al II-lea Ghica “scos-au o dată și pre preoți un bir, ce-i dzicea **mucarie**, de agiungea pre preot, cât de sărac, trei galbeni, iar pe cei mai de frunte și 8 galbeni i-au agiuns. Dintre care nu puțin blăstăm i-au rămas. Și nemărui rădicătură nu făcea”⁶⁵. Succesorul său, Constantin Mavrocordat, a desființat dajdia preoților⁶⁶, însă același Grigore al II-lea Ghica o va reintroduce în cea de-a doua domnie⁶⁸. Scutirea era condiționată de știința de carte. Cei care nu îndeplineau această cerință erau impuși la “bir cu țărani”⁶⁹. Grigore al II-lea Ghica, în cea de-a treia și ultima domnie în Moldova, i-a scutit pe preoți de cei patru galbeni pe care îi plăteau în fiecare an Visteriei, jumătate la Sf. Gheorghe și jumătate la Sf. Dumitru. A stabilit ca preoții și diaconii să dea numai o dată pe an câte un galben pentru școli⁷⁰. Această dare a fost cunoscută în epocă sub denumirea de “**banii școalelor**”⁷¹. Deși suma pe care trebuiau să o dea pentru școli va cunoaște o creștere, totuși, preoții nu vor mai fi impuși la dajdie. După cum am arătat mai sus, preoții plăteau și “dajdia vlădicească” sau “dăjzii vlădicești”⁷², domnii acordând în unele cazuri scutiri de aceste contribuții⁷³.

Breasla negustorilor pământeni din Iași plătea bir în urma unei înțelegeri cu Visteria. În noiembrie 1786, Alexandru Mavrocordat Firaris le întărea hrisoavele vechi, stabilind ca birul lor la Visterie să fie “câte cincisprezece lei pe an de tot numele”. Această sumă trebuia plătită jumătate la Sf. Gheorghe și jumătate la Sf. Dumitru⁷⁴. Prevederile acestui hrisov au fost întărite de către Alexandru Callimachi în septembrie 1795⁷⁵. Calfele necăsătorite, care slujeau în dughenile negustorilor, erau scutite de bir. Doar călfele căsătorite erau impuse la bir⁷⁶. Negustorii străini din Galati au primit, la 20 iulie 1820, un hrisov de la Mihai Sutu, ca urmare a plângerilor

lor, în care se prevedea ca birul lor către Vistierie să fie de 24 de lei pe an, “de tot numele și osebit 50 parale de leu obicinuita răsura”, pe care aveau să-i dea de două ori pe an, jumătate la Sf. Gheorghe și jumătate la Sf. Dumitru. Feciorii, calfele și argații lor, necăsătoriți, erau scutiți de bir⁷⁷.

Scutiri de bir au mai obținut cioclii⁷⁸, dascălii unor școli⁷⁹, feciorii holtei ai “șaugăilor și alte rufeturi ale Ocnii”, precum și văduvele acestora⁸⁰. De asemenea, unii meseriași străini au beneficiat de scutiri de bir. Astfel, 12 cărămidari străini erau scutiți de bir, la 1 octombrie 1742, de către Constantin Mavrocordat. În schimbul scutirii de bir, cărămidarii trebuiau să dea câte 10000 de cărămizi de om, în fiecare an⁸¹. David argintarul, evreu venit la Iași din Polonia, era scutit de bir, la 1 noiembrie 1742, pentru ca să lucreze “meșteșugul lui”⁸². La 13 mai 1759, Ioan Th. Callimachi scutea pe ucenicul Grigore al lui Aslan ceasornicarul “de tot birul Vistieriei”⁸³. Alexandru I. Callimachi acorda hatmanului C. Ghica, la 8 martie 1799, scutire de bir pentru “douăzeci de liudi postăvari”, pe care i-ar fi adus de peste hotar⁸⁴. Hrisovul a fost întărit de Alexandru Șutu la 1 decembrie 1801⁸⁵ și de Alexandru Moruzi la 1 iulie 1803. Cel din urmă dubla numărul celor scutiți⁸⁶.

Poslușnicii, în general, au fost scutiți de obligațiile fiscale către stat, în schimbul serviciilor pe care le prestau mânăstirilor⁸⁷. Ei erau scutiți de: “birul împărătesc”⁸⁸, “dajdia mare”⁸⁹, “dajde domnească”⁸⁹, “dajde domnească”⁹⁰, “bir domnesc”⁹¹ și de “bir”⁹². Existau și situații când se acordau unor poslușnici scutiri de toate dările “în afară de birul pe care să-l dea numai o dată pe an”⁹³.

În ceea ce privește situația țăranilor, Dimitrie Cantemir scria că “țaranul plătește atâta bir cât dictează domnul și acest bir nu are măsură statornic stabilită sau limită”⁹⁴. Relatarea secretarului solului polon Wojcieh Miatkowski, din februarie 1740, surprinde valoarea ridicată a birurilor pe care le dădeau țăranii moldoveni. Locuitorii dintr-un sat în care fusese găzduit dădeau “biruri foarte mari domnitorului”, care se ridicau până la 800 de zloți pe lună. Secretarul scria: “Aceasta mi s-a părut de necrezut, totuși lucrul stă așa, în adevăr, căci am întrebat pe mulți și toți au spus la fel”⁹⁵. Din cauza “greului birului” țăranii fugeau, cum a fost cazul în timpul celei de-a treia domnii a lui Mihai Racoviță, când numai în raiaua Hotinului au fugit circa 4000 de țărani moldoveni⁹⁶. Grigore al II-lea Ghica, în prima domnie, a practicat o aspră fiscalitate, încât “de era vreun țăran îngreunat la bir, nu-l mai scădea, ce așa da, pân-istovia tot ce avea”⁹⁷. Pentru a scăpa de birurile grele, care apăseau asupra lor, unele sate “se închinau boierilor”⁹⁸. Birul țăranilor fugiți cădea asupra celor rămași în sate⁹⁹, întrucât până la “așezământul” lui Constantin Mavrocordat din 8 octombrie 1741 răspunderea fiscală era colectivă.

Existau sate cu o situație specială în ceea ce privește plata birului. Un exemplu în această privință îl constituie satele din ocolul Câmpulungul Moldovenesc, care plăteau “birurile lor” pe baza unui aranjament cu Vistieria. Satele care făceau de strajă către tătarii din Bugeac erau așezate la bir “mai cu ușor decât alte sate”, pentru a face față obligațiilor ce le reveneau¹⁰⁰.

În concluzie, *darea* (*dajdia*) a fost cea mai importantă contribuție directă pe care

trebuiau să o dea locuitorii Moldovei în epoca fanariotă¹⁰¹. Importanța sa se poate observa și din numărul redus de scutiri acordat în această privință.

2. Zloți, lei, taleri, galbeni, orți

La începutul secolului al XVII-lea apare un grup de dări de bani, numit după monedele principale care circulau în Moldova¹⁰²: *zloți, lei, taleri, galbeni, orți*. Existența acestor dări pare să fi avut o perioadă de incertitudine, în sensul că nu apar totdeauna în grup, unele lipsind. Totuși, din vremea domniei lui Vasile Lupu (nu se poate preciza data) apare acest grup de dări încheșat, compact¹⁰³. Sunt cazuri, în primele decenii ale epocii fanariote, când aceste dări apar grupate în actele emise de cancelaria domnească¹⁰⁴, altelei nementionându-se una, două sau chiar trei dintre ele¹⁰⁵. Aceasta nu înseamnă că nu au fost desființate, deoarece reapar în documente emise ulterior. În asemenea cazuri este sigur că nu avem de a face decât cu omisiuni neintenționate ale scriitorilor cancelariei domnești¹⁰⁶.

N. Grigoraș afirmă că acest grup de dări a existat până în timpul primei domnii a lui Constantin Mavrocordat. Mai susținea că, pentru Moldova, zlotii și talerii sunt amintiți ultima oară, ca dări personale, la 25 ianuarie 1735, iar leii, orții și talerii în timpul uneia din domniile lui Mihai Racoviță¹⁰⁷. Afirmatiile sale nu pot fi acceptate, deoarece documente ulterioare anului 1735 certifică existența acestor dări în continuare. Astfel, un document din 13 martie 1740, dat de Grigore al II-lea Ghica lui Stoica căpitanul de drăgani și fratelui său, Gheorghe "bacâl", menționa scurirea "de schimburi de galbeni, sau zloți, au de lei și de alte toate"¹⁰⁸. Același domn acorda, la 23 august 1740, lui Ioan Brașoveanu, negustor stabilit la Iași, o carte de scutire "de toate dările și angheriile, oricâte ar fi pe alții". Se specifica să nu fie supărat "să schimbe galbeni, nici zloți, nici orți, nici lei, nici altfel de bani nici un fel"¹⁰⁹. Sunt indicii că acest grup de dări a continuat să fie perceput în Moldova și după anul 1740, deși nu se mai face o nominalizare a lor. La 13 februarie 1747, Grigore al II-lea Ghica așeza satul Toporăuți, al mănăstirii Barnovschi, cu rupta la Vistierie, poruncind starostelui de Cernăuți și altor slujbași să nu intre în menționatul sat "nici cu un feliu de angării sau cu zlotării"¹¹⁰. După aproape treizeci de ani, la 14 ianuarie 1777, Grigore al III-lea Ghica întărea privilegiile a cinci preoți și un diacon de la două biserici armenesti din Iași, scutindu-i "de dări în bani după cum (sunt, D.D.) și preoții moldoveni". Hrisovul emis atunci întărea altele anterioare, printre care și pe cel de la Grigore al II-lea Ghica, unchiul lui Grigore al III-lea Ghica, menționat mai sus¹¹¹.

Importanța deosebită care s-a acordat acestor dări reiese și din faptul că sunt menționate imediat după darea principală a vremii, adică după dajdie¹¹², cu mici excepții.

Domnii au acordat scutiri de asemenea dări preoților ortodocși și armeni din Iași¹¹³, ciocliilor din Iași¹¹⁴, Focșani¹¹⁵ și Roman¹¹⁶, poslușnicilor unor mănăstiri¹¹⁷, unor negustori¹¹⁸. Nu există nici un indiciu documentar din perioada în discuție că boierii sau membrii clerului superior ar fi fost supuși la plata acestor dări. De asemenea, nu se poate spune la ce sumă se cifrau și nici cum se încasau¹¹⁹. Trebuie reținut că până

la 1735 zloții, lei, talerii, galbenii și orții se dădeau¹²⁰, după această dată menționându-se că ei se “schimbau”¹²¹.

3. Dărilor în bani pentru turci

În afară de pierderea libertății politice, cu toate consecințele ei pentru viața de stat, atât din punct de vedere intern cât și extern, aservirea de către turci a însemnat pentru Moldova și Țara Românească supunerea la un “sistem de nemiloasă exploatare economică”¹²². Principala obligație de stat la care au fost supuse Țara Românească și Moldova a fost **haraciul**. Considerat de români ca un mijloc de răscumpărare a păcii și, deci, având un caracter provizoriu la originile sale, haraciul avea în dreptul musulman semnificația unui impozit funciar, aruncat, atunci când era vorba de state vasale ca cele românești, pe ansamblul pământului lor. Dar adâncirea dependenței celor două țări va face ca haraciul să capete tot mai mult caracterul unei capitații, **cizye**¹²³.

În ceea ce privește Moldova, suntem în situația de a cunoaște atât data când s-a început plata tributului către turci cât și suma la care se ridica acesta la începuturile lui: 2000 de florini de aur ungurești, plătiți cu începere din 1456¹²⁴. Tributul Moldovei a cunoscut creșteri până la 1593, la fel ca și al Țării Românești, apoi se vor înregistra scăderi datorate momentului 1594-1595. Deși tributul moldovenesc va înregistra iarăși creșteri, totuși, el nu va mai depăși tributul de la 1593¹²⁵. La începutul secolului al XVIII-lea Moldova plătea Porții, potrivit afirmației lui Dimitrie Cantemir, un tribut în valoare de șaizeci și cinci de mii de imperiali¹²⁶. Chiar dacă ar fi vorba de o ușoară rotunjire, cifra lui Cantemir poate fi acceptată. Ea este, de altminteri, confirmată și de evoluția ulterioară a haraciului. În fapt, haraciul Moldovei, de la 1711 înainte, a rămas aproape staționar, cu creșteri nesemnificative¹²⁷.

În afară de haraci, mai avem informații sigure despre dări în bani care erau destinate numai pentru a face față sumelor cerute de Poartă, la anumite ocazii: bairamlâcul și mucarorul, cărora li se adăuga un număr de dări excepționale, temporare, care se introduceau pentru acoperirea sumelor ce trebuiau plătite turcilor, o dată cu cheltuielile făcute cu numirea și instalarea unui nou domn. În această categorie intrau banii steagului și sataralele.

3.1. Bairamlâcul

Bairamlâcul a fost încadrat în categoria plocoanelor pe care Țările Române au fost nevoite să le plătească Porții¹²⁸. În afară de tributul anual, domnii Moldovei mai dădeau sultanului, personal, “la Bairam sau la Paștele turcilor”, ca dar, 12.500 de imperiali, două blănuri, una de samur de o mie cinci sute de imperiali, și alta de linx; sultanei valide cinci mii de imperiali și o blană de linx; șase mii de imperiali pentru ceara lumânărilor de la palatul imperial; 12.000 de imperiali pentru seful necesar ungerii corăbiilor flotei otomane; 2.500 de leonini și o blană lui câzlar-agasi, șeful eunucilor; vizirului cinci mii de imperiali și o blană de samur mai de preț; chehaiei 2.500 de imperiali și o blană de samur; teftedarului o mie de valenți și o blană de samur; lui reiseffendi cinci sute și o blană de samur. Celelalte daruri care se împărțeau “sluitorilor de curte ai împăratului și vizirului”. cu ocazia acestei sărbători. “rareori

fac mai puțin de patruzeci de mii de imperiali”¹²⁹.

După afirmația lui Ion Neculce, ploconul bairamlăcului a fost expediat la Poartă pentru prima dată de către Vasile Lupu în al treilea an al domniei sale, deoarece la cererea sa Moldova fusese iertată pe timp de trei ani de plata birului. “Atuncea au trimis la Poartă plocon, de au mulțămît împăratului și vizirului și altor turci mari, blane de spinări de soboli pentru bine ce au făcut de au așteptat țara. Care acest dar n-au fost de un folos țării, că au rămas obiceia de dă țara bairamlâc de atuncea încoace, în toți anii”¹³⁰.

Din marele număr de dări suportate de populația țării nu putem ști care aveau destinația specială pentru acoperirea acestor cheltuieli¹³¹. Din informațiile lui Ion Neculce aflăm că Mihai Racoviță a fost întemnițat după mazilirea din prima domnie (12 februarie 1705). Din închisoare el a înaintat un “harzu” sultanului, în care-l acuza pe Antioh Cantemir că-l “năpăstuiește cu doo biruri și doo bairamlăcuri” pe care le-ar fi luat din țară. Preciza că nu le-a luat și, în același timp, s-a plâns și împotriva vizirului deoarece, în ciuda faptului că l-a ales toată țara și nu avea nici o vină, a fost înlocuit cu Antioh Cantemir “fără voia țării”. La cererea sultanului de a i se face dreptate reclamantului, marele vizir a solicitat lui Antioh Cantemir să trimită la Poartă “oameni de țară, să dovedească pe Mihai vodă, să nu rămâie vizirul rușinat de cătră împărat”. Domul în funcție a ales și a trimis la Poartă boieri credincioși lui, “și câțiva breslași, megiiși de-a lui Mihai vodă, vasluiani tot de cei buni de gură și de pâră”. Judecata s-a desfășurat înaintea divanului imperial, iar “breslașii în gura mare striga: “Vândutu-ne-i, vândutu-ne-i vândutu-ne-i la cochi-vechi, ciocoilor, ca pe mascuri și ca pe oi!”. Mihai Racoviță “a fost dat iar rămas, să plătească iar banii la Vistieria împărătească, și iar îl închisără, încă mai la gre închisoare, Babagefer”¹³².

Pe 15 iulie 1714, membrii sfatului domnesc dădeau un zapis lui Nicolae Mavrocordat în care arătau că acesta împrumutase din țară mai multe sume de bani. 10.000 de lei se luaseră de la fostul mare vornic Iordache Ruset, care “s-au dat în Vistieria țării, de s-au dat în bir și în bairamlâc”. Boierii precizau că “dându-se, dar, acele zece mii de lei în bir și în bairamlâc, este datoria noastră și a țării”, obligându-se ca să-i restituie banii lui Iordache Ruset “pe-ncetul”¹³³.

Pentru anul 1763, zloțașii au prezentat tabelele bairamlăcului, care se strânsese în iunie și iulie, fiind, valoric, sfertul îndoit. S-au strâns 22.278 ughi și 5 potronici, ceea ce calculat unghiul la 2 lei și 90 de bani făceau 61.265 lei și 22,5 potronici¹³⁴.

3.2. Mucarerul

Prin termenul de mucarer se înțeleg sumele de bani care se plăteau turcilor pentru înnoirea domniei. Exista un mucarer mare și unul mic. După informațiile lui Dimitrie Cantemir, la mucarerul mic se dădea numai “un **hiuc-firmane** sau mandat de domnie”, care se cumpăra cu 25.000 de imperiali, uneori și mai puțin, dacă vizirul era binevoitor față de domn. Mucarerul mare se plătea “când se rânduiește firmanul de domnie, trebuie să se facă la trei ani după ce domnul a dobândit tronul și cere aceleași cheltuieli ca la înscăunarea în domnie nouă” În afară de acesta, “dacă capugibasa (sic!) sau altcineva dintre sluiitorii curții împărătești este trimis cu vreo

poruncă la domnitor, nu se poate întoarce fără daruri”¹³⁵

După obicei, domnii au urmărit să încaseze aceste cheltuieli de la locuitori, printr-o dare anuală, numită **“mucaremea”**, menționată pentru prima oară la 13 octombrie 1674¹³⁶. Darea este menționată și în perioada fanariotă în mai multe rânduri. Grigore al II-lea Ghica, în prima domnie, a pus “o dată și pre preoți un bir, ce-i dzicea mucaria, de ajungea pe preot, cât de sărac, trei galbeni, iar pe cei mai de frunte și 8 galbeni i-au agiuns”¹³⁷. Darea mucarului era importantă pentru domnie, după cum o dovedesc documentele. Astfel, în 1738 (document fără lună și zi), Grigore al-II-lea Ghica dădea marelui armaș Constantin Cantacuzino dreptul de a scuti 30 de “liudi streini, nu din cei cu bir din Țară (...), de toate dările și angăriile” pe care le-ar fi plătit alți locuitori. Singura lor obligație fiscală era de a da “numai câte un ughi de om într-un an la vremea mucarului”¹³⁸.

La 14 iulie 1764, Grigore al II-lea Ghica stabilea ca locuitorii din Câmpulungul Rusc, Putila și Răstoacele să plătească darea lor cu rupta, iar la vremea mucarului aveau să dea și ei “cum să vor șocoti după stare și puțința lor”. Bani trebuiau să-i strângă prin reprezentanții lor¹³⁹. Același domn hotăra, la 16 ianuarie 1766, birurile locuitorilor din Câmpulungul Sucevei. Ei aveau obligația de a plăti 920 de lei, “cari vor umbla pe opt luni, și pe o lună vor da un cifert pentru poclonul baeramului, și la vremea mucarului vor da două ciferturi care vor umbla pe o lună, iar la vremea ajutorinței vor da patru ciferturi în două luni”¹⁴⁰. Hrisovul era confirmat de Grigore I. Callimachi, la 5 decembrie 1767¹⁴¹. La 1 iunie 1767, Grigore I. Callimachi întărea privilegiile fostului mitropolit Iacov, prilej cu care șapte scutelnici erau scutiți și de “mucarel”¹⁴². În hrisovul acordat de către Grigore al III-lea Ghica, la 2 august 1765, “pentru șaugăii și alte rifeturi a(le) Ocnii”, se specifica scutirea pentru cinci crășme ale lor la vremea ajutorinței de iarnă. “Iară la mucarer vara ori câte crășme ar fi a șaugăilor nici să scrie, nici să se supere”¹⁴³.

Din **Sama Vistieriei Moldovei pe anul 1763** aflăm că la mucarer s-au strâns 172.957 lei noi și 93,5 bani. Mucarerul se încasa la sfertul lui iulie, dar “pe când toate celelalte sferturi se socoteau la sumă de ughi și potronici, singur numai mucarerul se socotea în lei noi, ceea ce arată că el se influența pe piața Țarigradului mai mult ca celelalte dări”¹⁴⁴.

Spre sfârșitul domniei, Ioan Movrocordat (1743-1747) a trimis câțiva boieri la Constantinopol, pentru a verifica cheltuielile capuchehaielelor. Aceștia, nimerindu-se “tocmai la vremea mucarului” și, crezând că-i fac domnului un serviciu, i-au scos de la turci firman de înnoire, luându-și obligația de a trimite banii imediat ce se vor întoarce în țară. La înapoierea în Moldova, domnul s-a arătat nemulțumit de inițiativa lor și, atunci când a venit un trimis al Porții pentru a lua banii mucarului, el a refuzat să plătească. Boierii care fuseseră la Constantinopol au fost nevoiți să achite costul mucarului, după ce, inițial, au fost închiși¹⁴⁵. Constantin Mavrocordat, în cea de-a treia domnie, a trimis și el boierii la Poartă, însă pentru a se plânge de situația țării care “nu mai avea nici o putere și din pricina mucarului, care de la un timp încoace, făcându-se un obicei nou, se plătea la fiecare opt luni și numai cu

Sistemul plății mucarerului a fost practicat cu strictete până la pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774)¹⁴⁷, dată după care se pare că nu a mai fost strâns. Într-un hrisov din 5 februarie 1783, pe care Alexandru Mavrocordat Deli-bei îl dădea “pentru șaugăii și alte rufeturi a (le) Ocnii” se menționa scutirea “la mucarel vara” a tuturor crâșmelor pe care le aveau, “fiindcă această slujbă nu se strânge nici nu se ia din țară”¹⁴⁸.

3.3. Banii steagului

Sub această denumire trebuie să se înțeleagă o dare excepțională prin care s-a urmărit acoperirea unei părți din cheltuielile făcute la Constantinopol de domni pentru obținerea tronului¹⁴⁹, precum și cu instalarea în Moldova. Din acest punct de vedere, darea poate fi confundată cu mucarerul. Nu se poate spune când s-a introdus. Pentru prima dată este menționată în iulie 1632, sub denumirea de darea sceptrului, care trebuia plătită de locuitorii neprivilegiați sau nescutiți, “când va veni întâi domnul” de la Poartă. Suma se ridica la doi ughi de persoană¹⁵⁰. Fiind o dare cu totul excepțională ar fi explicabil de ce nu este amintită în documentele interne cu caracter fiscal până la începutul secolului al XVII-lea. S-ar părea că la început suma a fost mai redusă¹⁵¹. În anul 1693, după preluarea scaunului domnesc, Constantin Duca “pus-au atunce la mazăli și la țară banii steagului, grei”¹⁵².

Schimbarea frecventă a domnilor ducea la strângerea în același ritm al banilor steagului. Din cauză că datoriile contractate de domni la Constantinopol și cheltuielile făcute pentru cumpărarea tronului nu se puteau acoperi numai din banii steagului, se mai introduceau și alte dări. Excepțiile sunt menționate de cronicari. Astfel, la începutul primei domnii în Moldova, Grigore al II-lea Ghica “n-au mai scos altă dajde”¹⁵³.

Constantin Mavrocordat, care i-a urmat la tron domnului menționat mai sus, “la banii stiagului, găsind boerii hărțiile gata de la Grigorie vodă, scos-au hărții fruntea de 4 ughi, mijlocul de 3 ughi și de 2, coada de un ughi, fără năpăști”¹⁵⁴. Despre începuturile celei de-a doua domnii a lui Grigore al II-lea Ghica se relatează că “după ce s-au așădzat boeriile și s-au mai curățit de calabalăcuri, au stătut di au scos banii steagului, grei bani pi toată țara”, alături de alte “dăjdii”. Pentru strângerea banilor “s-au ales boeri, ș-au pornit pi la ținuturi cu banii steagului, din dzi întâi a lui ghenar, cu mare sârguială și grabă di bani”¹⁵⁵. Constantin Mavrocordat în cea de-a doua domnie, după ce a numit pe boierii veliți, “și pe țară au scos întâi banii steagului, câte 105 parali de om, cele cinci parali să fie a boiarilor ce or strânge banii, iar 100 parali să meargă la Vistierie”¹⁵⁶.

La 24 aprilie 1742 această dare apare menționată sub numele de “**poclonul steagului**”¹⁵⁷, iar la 6 octombrie același an sub cel de “**banii poclonului steagului**”¹⁵⁸. Ioan Th. Callimachi arăta, la 20 decembrie 1758, că zlotașii care erau “cu slujba aceasta a poclonului stiagului” voiau să dea peceti feciorilor de mazili care se aflau în serviciul boierilor deoarece nu-i cunoșteau. De aceea s-au tipărit adevărînțe care s-au dat feciorilor de mazili pentru a putea fi cunoscuți¹⁵⁹. Conform **Sănilor Vistieriei Moldovei pe lunile iulie și august 1764**, publicate de Gh. Ghibănescu, suma strânsă

din "poclonul steagului" a fost de 185.653 lei și 97 bani, repatați astfel: birnicii cu jidovii - 121.284 lei; morile - 4.807,60 lei; dughenile - 1.737,90 lei; preoții și diaconii - 5.279,60 lei; țiganii - 3.587,60 lei; 2.405,60 lei - mazilii și negustorii din Iași; 108 lei spor la mazili de Cernăuți, 3 lei spor la mazilii de Vaslui, 2 lei spor la mazilii de la Fălciu. Se mai adaugă; 22.895 lei rásurile, 113 lei și 42 bani femeile sárace din Iași, 5 lei pentru 3 "liudi" sáraci din Vaslui¹⁶⁰.

Din izvoarele contemporane rezultă că banii steagului au fost plătiți de către țărani, preoți, mazili, țigani, negustori, femei sárace și, poate, chiar de către boieri.

3.4. Satarale

Satara, cuvânt turc, are sensul de dare excepțională, adică nu o dare anuală sau specială, ci o contribuție nouă¹⁶¹. Din informațiile lui Ion Neculce știm că Antioh Cantemir, în cea de-a doua domnie (1705-1707), a scos "nevoi grele pe țară, că ave și datorie la Țarigrad, gândindu-se că s-ar plăti. Scoasă orânduiele multe, și satarale, și fumărit"¹⁶².

La 15 februarie 1736, Grigore al II-lea Ghica făcea cunoscut că "slujitorii jaimirii roșii, de la steagul cel mare agesc", care în prima sa domnie avuseseră cai buni și arme, ca "niște slujitori aleși", după plecarea lui în Țara Românească cu tot felul de biruri fost-au stropșiți, atâta cât au rămas stricați" Pentru a reveni la starea lor anterioară, domnul îi scutea "de civerturi, de hârtii, de fumărit, de satarale, de ilișuri" și de altele¹⁶³. Scutiri asemănătoare, inclusiv de satarale, primeau și cele două steaguri de vânători și pușcași, tot pentru aceleași motive și tot în aceeași zi¹⁶⁴.

4. Dările pe locuințe

După criteriile dominante de impunere din Evul Mediu, spre sfârșitul secolului al XVI-lea sau începutul celui următor, constatăm în Moldova existența unei dări fixe pe clădiri, impunerea neținând seama de valoarea locativă a imobilelor. Din secolul al XVII-lea a existat tendința de a se impune spațiul locativ, tot la sume fixe. Prima dare la care au fost impuse imobilele locuite s-a numit **ug (galben) de casă, zloți de casă** și, în sfârșit, **fumărit**¹⁶⁵.

4.1. Fumăritul

Potrivit lui Ion Neculce, Ștefăniță Lupu (1659-1661) a voit "odată să scoată fumărit pe țară câte șase orți de casă, și înainte vreme era obicei de da numai câte un leu de casă", dar Toma și Iordache Cantacuzino s-au opus "și nu-l lăsa să-l scoată mai mult decât un leu, și-i zicea să nu facă obicei nou, că nu-i bine". Însă domnul "îndată s-au mâniat și au scos hamgeriul și s-au răpezit să dea într-înșii, și ei au fugit din casă afară". În timpul celei de-a doua domnii a lui Antioh Cantemir (1705-1707) "au mai ieșit alt obicei, anume fumăritul (...) câte doi orți de casă și de grajdu sau de poiată, iar doi orți, în târgu în Eși. Eară la țară au datu oamenii fumăritu câte un zlot de casă", după cum ne informează Nicolae Costin¹⁶⁷. Sub Mihai Racoviță (1707-1709) dașea s-a numit, invariabil, fumărit¹⁶⁸. El a hotărât ca darea pe locuințe să fie proporțională cu numărul coșurilor, care indicau numărul camerelor de locuit. A mai venit și cu o altă inovație, fixarea dării la o sumă exagerat de mare, câte doi ughi de fiecare coș. Văzând aceasta "ticăloșii pământului - cum scrie cronicarul - mulți și-au

stricat căscioarele de le-au risipit din temelie, alții risipeau hornurile de pe căscioare, căci câte hornuri ave omul la casa lui, de tot hornul (trebuia să plătească, D.D.) câte doi ughi, și măcar că era iarnă, eară bieții oameni și babele și alte sărăcime pustiau casele și fugeau în lume plângând cu lacrimi și suspinând, că altă căscioară nu plătea (nu valora, D.D.) nici doi orți”¹⁶⁹. Impunerea a fost extrem de exagerată, depășind posibilitățile de plată ale impozabililor și valoarea locuințelor, caz neobișnuit în politica fiscală a vremurilor¹⁷⁰.

Darea fumăritului este menționată și în câteva documente din primele decenii ale secolului al XVIII-lea. Astfel, la 27 ianuarie 1712, Nicolae Mavrocordat “volnicea” pe Pahomie, episcopul de Roman, să-și caute opt oameni străini sau oameni fără cislă pentru metohul pe care îl făcuse la Timișești, ținutul Neamț. Acestora li se acordau scutiri, între altele, și de fumărit¹⁷¹. La 28 mai 1712, Nicolae Mavrocordat acorda mănăstirii Mira dreptul de a avea 30 de poslușnici, așezați cu rupta la Vistierie. Ei nu erau impuși “nici la bir, nici la rânduielile, nici la hârtii, nici la pecetluri, nici la fumărit...”¹⁷². Scutiri asemănătoare, inclusiv de fumărit, au fost acordate și pentru 20 de poslușnici ai Episcopiei de Huși, la 28 decembrie 1714¹⁷³. Ultimele mențiuni ale fumăritului datează de la 15 februarie 1736, când se acordau scutiri de această dare joimirilor roșii de la steagul cel mare ageșc¹⁷⁴ și celor două steaguri de vânători și pușcași¹⁷⁵.

În ceea ce privește categoriile sociale, fumăritul se plătea de către vecinii boierilor și ai mănăstirilor, de locuitorii așezați în slobozii, după trecerea termenului de scutire, de preoți și diaconi, dacă nu aveau scutiri speciale, de locuitorii orașelor, de slujitorii militari care nu fuseseră scutiți, de poslușnici. Boierii și membrii clerului înalt nu erau impuși la plata fumăritului¹⁷⁶.

4.2. Ajutorința

În timpul celei de-a doua domnii în Moldova, Constantin Racoviță a desființat văcăritul, dare considerată foarte apăsătoare de către locuitori¹⁷⁷. Au încercat să reintroducă văcăritul atât Scarlat Ghica (1757-1758) cât și Ioan Th. Callimachi (1758-1761). Acesta din urmă a exercitat mari presiuni asupra mitropolitului Iacov, pentru a-l determina să dezlege văcăritul. Din cauza refuzului său, a fost înlocuit cu Gavril Callimachi, fratele domnului și fost mitropolit de Salonic. Deși fuseseră aduse cărți de dezlegare de la Patriarhia Constantinopolului, totuși, boierii s-au împotrivit la reintroducerea detestatului văcărit, propunând să se scoată o nouă dare. “Și așa, rămânând boierii acolo multe ceasuri, vorovind între ei, au găsit cu cale ca să scoată o slujbă pe casă de trii mâni, adică 11 lei și 5 pol lei și 3 lei, însă pe ogeacuri și să-l numească ajutorință și să iasă într-un an o dată și să agiute cu toții, să nu fie nime scutit la această slujbă, făcând și tahmin că poate ca să cuprindă mari somă de bani” Un motiv important al introducerii ajutorinței în locul văcăritului l-a reprezentat teama că cel din urmă ar fi putut determina izbucnirea unor mișcări sociale în Moldova. Noul impozit s-a dovedit a fi mult mai rentabil decât văcăritul, deoarece “cuprinde două sămi a văcăritului (...), că o scoate o dată iarna și apoi vara”¹⁷⁸.

Acesta este actul de naștere al **ajutorinței**, o reeditare a fumăritului. Înființată ca

urmare a nevoii presante de bani a domniei, darea s-a permanentizat, fiind întâlnită în nomenclatorul fiscal al Moldovei până la sfârșitul epocii fanariote. La plata ajutorinței erau supuse toate categoriile sociale, impunerea făcându-se asupra tuturor clădirilor care aveau "Ogeacuri": case, dughene, crâșme, mesernițe, pitării etc. Ea se încasa de două ori pe an, vara și iarna¹⁷⁹, de unde și denumirea de **ajutorința de vară și ajutorința de iarnă**¹⁸⁰. Unele documente menționează încasarea ajutorinței în patru sferturi. Astfel, la 16 ianuarie 1766, Grigore al III-lea Ghica fixa suma birului pentru locuitorii din Câmpulung Moldovenesc și stabilea că "la vremea ajutorinței vor da patru ciferturi în două luni, iară pentru morile și crâșmele lor, ce se vor scrie la vremea ajutorinței și a mucarerului, vor plăti cum vor socoti slujbașii"¹⁸¹. Hrisovul era întărit la 5 decembrie 1767 de către Grigore Callimachi¹⁸².

Și în cazul ajutorinței, ca și al altor dări, s-au acordat scutiri. Printr-un hrisov al lui Ioan Th. Callimachi (din anul de la facerea lumii 7268, fără lună și zi) i se acordau fostului mitropolit Iacov, retras la mănăstirea Putna, "șasă oameni de scuteală, căsari, oameni de țară, de la tânutul Sucevei", care erau scutiți, între altele, și de "banii agiutorului"¹⁸³. Hrisovul era întărit la 1 iulie 1767 de către Grigore Callimachi, care ridica numărul scutelnicilor la șapte¹⁸⁴. La 1 august 1786, Alexandru Mavrocordat Firaris acorda lui Herlețu "gerahul" scutire de toate dările pentru o spițerie și o berărie pe care avea să le construiască la Iași. În plus, primea dreptul de a aduce 12 oameni străini de peste hotar, "fără de bir în Vistierie", pentru a fi în serviciul său. Ei erau scutiți atât de bir cât și de ajutorință¹⁸⁵. Mihail C. Șuțu acorda bisericii din Herța, la 30 iulie 1794, în afară de daniile din veniturile domnești, dreptul de a scuti 20 de "liudi poslușnici" ai bisericii, care trebuiau să fie dintre oamenii străini. Poslușnicii menționați primeau scutire "de banii agiutorinților"¹⁸⁶. Printr-un hrisov al lui Constantin D. Moruzi, din ianuarie 1780, se hotăra ca "în veci să nu mai fie preoții și diaconii aceștia (impuși, D.D.) cu cerire de bani la ajutorință"¹⁸⁷.

Scutiri de ajutorință au avut unele mănăstiri și unii boieri pentru morile, crâșmele, dughenele, pităriile și mesernițele lor. Astfel, la 18 iunie 1763 Grigore Callimachi dădea mănăstirii Horecea, din ținutul Cemăuți, scutire de ajutorință pentru două mori ale ei aflate în ținutul menționat¹⁸⁸. Hatmanul C. Ghica primea de la Alexandru Callimachi, la 8 martie 1799, scutire de ajutorință pentru o meserniță, opt dughene, o crâșmă și o pitărie din "târgul Vasluiului"¹⁸⁹. Scutirile erau reinnoite de Alexandru Șuțu la 10 decembrie 1801¹⁹⁰. Scarlat Callimachi emitea, la 4 august 1818, un hrisov pentru Eufrosina Mavrogheni, prin care îi erau scutite de ajutorință 20 de dughene în târgul ce urma a se înființa pe moșia sa de la Săveni¹⁹¹. Scutiri asemănătoare acorda Mihail Șuțu, la 10 ianuarie 1821, marelui vistiernic Neculai Roset pentru dughenele "și orice alte binale" ar fi posedat în târgul Sculeni, aflat pe moșia sa¹⁹².

Lucrătorii de la Ocne au beneficiat și ei de scutiri de ajutorință. La 2 august 1765, Grigore al III-lea Ghica le scutea cinci crâșme "la vremea ajutorinței de iarnă"¹⁹³, scutire confirmată de Alexandru Mavrocordat Deli-bei, la 5 februarie 1783¹⁹⁴. Tot lucrătorilor de la Ocne le acorda Scarlat Callimachi, la 20 iunie 1814, scutire pentru zece crâșme ale lor la ajutorința de iarnă, iar la ajutorința de vară le erau scutite toate

Negustorii nu primeau scutiri de ajutorință, după cum reiese din documente. În noiembrie 1786, Alexandru Mavrocordat Firaris acorda un hrisov breslei negustorilor din Iași, prin care se stabilea ca ajutorință să dea pentru dughenele lor “câte douăzeci și cinci lei liptcănia, și câte douăzeci lei brașovenia i blănăria, și câte cincisprezece lei bogasierile, banii Vistieriei, și câte patrusprezece parale de leu răsura”¹⁹⁶. Aceleași sume erau prevăzute și din hrisovul lui Alexandru Callimachi din septembrie 1795¹⁹⁷. Sume apropiate ca valoare celor de mai sus le plăteau la ajutorința de iarnă și negustorii armeni din Roman¹⁹⁸, precum și negustorii străini din Galați¹⁹⁹.

Veniturile obținute din ajutorință erau deosebit de mari, constituind un capitol important între veniturile Vistieriei. La ajutorința de iarnă din 1794 s-au strâns 459.630 lei²⁰⁰; la ajutorința de vară din 1795 s-au strâns 266.268 lei și 30 de bani²⁰¹, iar cea din iarna aceluiași an s-au încasat 345.483 lei și 12 bani²⁰²; la ajutorința de vară din 1796 s-au strâns 269.323 lei²⁰³, iar la cea de iarnă 442.275 lei²⁰⁴. În 1797, la ajutorința de vară s-au obținut 302.327 lei și 78 de bani, la care s-a adăugat suma de 8.374 lei și 112 bani dată de mazili și ruptași²⁰⁵. La ajutorința de iarnă pe 1797 s-au încasat 411.360 lei și 90 de bani. S-au adăugat 5.800 lei și 6 bani dați de mazili, 4.217 lei și 70 de bani plătiți de ruptași și 3.584 lei și 15 bani de ruptele Vistieriei²⁰⁶.

Înființată ca urmare a nevoii de bani a domniei, ajutorința s-a transformat într-un impozit permanent asupra tuturor construcțiilor care aveau “ogeacuri”: case, dughene, crășme, pitării, mesernițe etc. Sumele obținute de pe urma sa reprezentau un capitol important între veniturile Vistieriei.

5. Morăritul

Scriind despre atribuțiile marelui comis, Dimitrie Cantemir evidenția că acesta “de la morile de apă, care pe râul Prut sunt multe, scoate în fiecare an drept dajdie douăzeci de imperiali”²⁰⁷. Credem că ceea ce lua marele comis era un plocon și nu o dare propriu-zisă.

În anul 1725 Mihai Racoviță “scos-au morărit, de toată moara câte 2 ughi, care lucru n-au fostu altădată”²⁰⁸. Darea “morăritului” va fi desființată de către Grigore al II-lea Ghica, care i-a urmat la tron lui Mihai Racoviță. Cronicarii afirmă că domnul a desființat acele “obiciae rele” care fuseseră scoase de Mihai Racoviță: morărit, prisecărit, cârciumărit, țigănărit etc.²⁰⁹. Măsura lui Grigore al II-lea Ghica a fost respectată și de ceilalți domni, întrucât darea “morăritului” nu mai este menționată nici în cronici și nici în documente.

6. Dările pe venitul comercial

În epoca fanariotă, domniile au impus la plata unor dări atelierele meșteșugărești, dughenele, cârciumile, pivnițele, mesernițele etc. Impunerea nu se făcea pe venit, care după mijloacele timpului se putea constata cu greutate, ci la sume fixe. În rândul acestor dări intrau: camăna, pivniceritul, cotăritul, cântăritul sau cântariatica și cheltuielile agești.

6.1. Camăna

Etimologic, cămăna vine de la vechiul cuvânt slav Kamenb = piatră, adică greutate,

măsură²¹⁰ și se explică prin faptul că, la început această dare se lua pe pietrele de ceară vândute, pietre având formă și greutate determinate²¹¹. În secolele al XV-lea și al XVI-lea darea a fost suportată numai de locuitorii orașelor, care aveau ca preocupare comerțul cu băuturi, iar în secolul al XVII-lea ea a fost extinsă și în mediul rural²¹². În afară de camăna obișnuită, mai este menționată și **camăna cojocărească**, pe care o achitau cojocarii ce locuiau în sate. Pe lângă camăna și camăna cojocărească, în documentele menționate **camăna mare** și **camăna mică**, despre care nu știm ce erau sau în ce constau²¹³.

Un document de la Grigore al II-lea Ghica, datat la 1 ianuarie 1741, ne arată pentru ce și cine plătea camăna, precum și cuantumul acestei dări. Se stabilea ca să se ia camăna astfel: de la cârciumile mari și mici “câte 2 bani de vadră de vin și câte 6 potronici de cepăritul de bute și de poloboc câte 3 potronici și de căldare ce face horil că să ia câte 2 ughi și 6 potronici răsura”. De la “mesercii ce taе vite să se ia câte 3 potronici de vacă și o ocă de carne, de oae și de capră să se ia câte 5 bani și de miel să ia câte 2 bani” Pentru teascul de ceară aveau să se ia câte 2 ughi și 6 potronici răsura, “de horilcă ce vine din sus și de jos să se ia câte 2 zloți și 2 ocă horilcă de cofă și de bute de vin ce s-ar vinde să se ia câte 7 ocă de bute”. De la blănari și de la cojocari urmau a se lua 2 ughi și 6 potronici răsura pe an. Se dădeau dispoziții clare ca “nimeni scutelnic să nu fie, ori cârciumă vlădicească, ori boerească, ori mănăstirească, ori slujitorească, toți să dea camăna după obicei, pe testamentul ce iaste la Visterie”²¹⁴.

Scutiri de camăna au obținut unii dintre boieri, unele mănăstiri, episcopiile, unii preoți, dascălii unor școli, lucrătorii de la Ocne, unii poslușnici etc.

În 1732 Grigore al II-lea Ghica reînnoia marelui spătar Iordache Cantacuzino actul de la Mihail Racoviță, prin care i se scutea o cârciumă din Iași “de camăna, de cepărit, de bezmăn, de braniște, de loc agesc și de bour și de pecete agească” etc.²¹⁵. Scutiri asemănătoare i se acordau și marelui armaș Constantin Cantacuzino, în 1738²¹⁶.

La 10 ianuarie 1713, Nicolae Mavrocordat dădea hrisov de danie mănăstirii Bursucii, ținutul Fălciu. Între altele, “pentru camăna și bezmăn și cepărie și bourul” se prevedea ca mănăstirii să-i fie scutite cârciumile, “după testament, ca și alte mănăstiri cineși la moșiele sale”²¹⁷. Scutire de camăna pentru o pivniță-cu băutură, din Iași, obținea mănăstirea Cetățuia, la 20 martie 1739²¹⁸, după cum avea să obțină și mănăstirea Sf. Ioan Zlataust, la 5 mai 1758²¹⁹. Grigore al II-lea Ghica porunca slujbașilor de la Roman, la 20 ianuarie 1727, ca să scutească două crășme ale Episcopiei Romanului²²⁰.

Nicolae Mavrocordat, în cea de-a doua domnie, acorda scutiri pentru cei cinci preoți și un diacon de la două biserici armenesti din Iași. Erau scutiți, între altele, de camăna cojocărească²²¹, scutire întărită de Grigore al II-lea Ghica, la 17 august 1727²²² și de Grigore al III-lea Ghica, la 14 ianuarie 1777²²³. La 3 octombrie 1736, Grigore al II-lea Ghica acorda scutiri preoților de la biserica catolică din Iași. Între altele, le scutea de camăna o “pivniță cu băutură” din Iași²²⁴, scutire întărită de același domn la 1 decembrie 1747²²⁵.

Slujitorii din ținutul Putnei primeau dispoziții la 24 octombrie 1715, de la Nicolae Mavrocordat, să-i lase în pace pe poslușnicii mănăstirii Soveja. Aceleași dispoziții le primeau și căminarii²²⁶. Ioan Th. Callimachi emitea, la 17 martie 1760, un hrisov pentru Episcopia Romanului și pentru satul ei de poslușnici, de lângă Roman, confirmând actele vechi ale acesteia. Poslușnicii nu puteau fi impuși de către cămănari, iar teascul de ceară al Episcopiei era scutit de darea în natură, adică de ceară²²⁷.

Lucrătorilor de la Ocne li se acorda, la 1 decembrie 1740, de către Grigore al II-lea Ghica, un hrisov prin care erau scutiți, între altele, de camână, cu mențiunea că "Ocna este osăbită"²²⁸. Hrisovul a fost confirmat ulterior, în mai multe rânduri, între scutiri figurând și camăna²²⁹.

Slujitorii din Iași dădeau camăna cu rupta, pe baza unei înțelegeri cu marele căminar. La 25 august 1760 negustorii din Iași primeau un document de la Ioan Th. Callimachi, unde se menționa că cei dintâi prezentaseră o carte de la Mihail Racoviță, din 20 noiembrie 1721, în care ei făcuseră plângere contra "cămănarilor celor mari", deoarece aceștia le cereau "camăna câte doi bani de vadră de vin, adecă țărănește, și ei au obicei de dau cu rupta camână pe an (doar, D.D.) câte 15 galbeni di pivniță" marelui căminar. Cei 15 galbeni îi dădeau în patru sferturi, iar cei care nu voiau să plătească cu rupta dădeau câte doi bani de vadră. Li s-a confirmat de către domn dreptul de a plăti ca și în perioada anterioară, adică 15 galbeni pe an, iar pe alții "îi lăsa și mai jos câte zăce și câte 8 ughi de pivniță"²³⁰.

Slujbașii care încasau camăna purtau numele de cămănari, fiind sub conducerea marelui cămănar²³¹.

Printr-un hrisov din 25 iulie 1741, Grigore al II-lea Ghica desființa camăna pe care o plăteau blănarii și cojocarii. Aceștia erau impuși de către cămănari la câte patru lei și doi potronici de om, ceea ce înainte nu se întâmplase, ci doar "de la o vreme s-au obicinuit, însă cu năpaste". În consecință, s-a decis că nu "să cuvine a avea cale slujba camăna cu blănărie, de vreme că din început s-au obicinuit asupra băuturii și a meserniții și la aceste s-au așăzat orânduiala ei"²³². Pe baza acestui document, se poate susține că, inițial, camăna a fost o dare numai pe localurile care vindeau băuturi și pe mesernițe, pentru ca, mai apoi, prin abuz, să se extindă și asupra blănarilor și cojocarilor. Într-un hrisov din 5 februarie 1783, emis de Alexandru Mavrocordat Deli-bei pentru lucrătorii de la Ocne, menționându-se și camăna, se preciza că "aceasta s-au rădicat mai înainte"²³³.

Fiind inițial o dare în ceară și în seu, predată în natură de proprietarii de cârciumi și măcelării din orașe, camăna a fost extinsă și asupra cârciumilor și măcelăriilor din sate, precum și asupra unui grup de meseriași din sate și orașe, încasându-se în mod obișnuit în bani. Datorită plângerilor înaintate domniei, ca urmare a tendinței de a fi extinsă, camăna a fost desființată spre sfârșitul secolului al XVIII-lea.

6.2. Bezmănul

Despre bezmăn s-a scris că "era darea către proprietarul locului unde era crâșma", fiind plătit de "târgoveții unde târgul era pe moșie domnească sau boierească"²³⁴, iar

despre bezmânari că strângeau darea de la casele “ce erau pe locul domnesc”²³⁵. De aici rezultă că bezmânul ar fi fost mai mult o chirie a terenului și nu o dare. Amintind atribuțiile “cămărașului de lumini”, Dimitrie Cantemir nota că acesta “ia pe seama lui, de îndată ce s-a strâns, dajdea pe ceară și seu, care se numește bezmân, și dintr-înșa se îngrijește să se facă lumânări și opaițe, pentru trebuințele curții”²³⁶. Din documentele cancelariei domnești a secolului al XVIII-lea nu reiese existența bezmânului pe ceară, astfel încât mențiunea lui Cantemir este singulară.

Ca obligație fiscală, bezmânul apare în prima jumătate a secolului al XVIII-lea²³⁷. La plata sa erau impuse cârciumile și pivnițele în care se comercializau băuturi²³⁸. Un document din 17 martie 1760, de la Ioan Th. Callimachi, atestă plata bezmânului și pentru teascurile de ceară²³⁹. În documentele din secolul al XVIII-lea bezmânul apare împreună cu camăna, cepăritul, bourul, “cei cinci lei de pivniță”²⁴⁰, branștea, pivniceritul, locul ageșc²⁴¹, pecetea agească²⁴² etc.

Domnii acordau scutiri de bezmân pentru pivnițele și cârciumile boierilor²⁴³, mănăstirilor²⁴⁴, episcopiiilor²⁴⁵, profesorilor unor școli²⁴⁶, precum și lucrătorilor de la Ocne²⁴⁷ și chiar poslușnicilor unor episcopi și mănăstiri²⁴⁸.

În **Condica lefilor și veniturilor boierilor Moldovei**, din 1 septembrie 1776, bezmânul este trecut ca venit al mănăstirii Frumoasa, specificându-se cât, de pe ce și de unde să se ia. Astfel, 40 de bani urmau a se lua “de dughiană de frunte ce s-ar afla la iarmaroacele” de la Târgușor, ținutul Iași; 30 de bani “de dughiană al doile și din toată cârciuma cu vin”; 20 de bani de fiecare tarabă și 10 bani “de vatra de foc care face bucate de vândut”²⁴⁹.

Bezmânul ca obligație fiscală va fi desființat cu puțin timp înainte de 5 februarie 1783²⁵⁰. Se va păstra denumirea de bezmân sau “**bezmânul locului**” până la sfârșitul epocii fanariote, semnificând chiria plătită de emboticari pentru locul pe care-și aveau casele, dughenele, cârciumile etc.²⁵¹.

6.3. Bourul

Indica măsura de capacitate numită **cot**, cu care vâdrarii calculau capacitatea butoaielor de vin în podgorii²⁵². Bourul, ca dare, s-a introdus spre sfârșitul secolului al XVII-lea și este menționat în timpul domniilor lui Gheorghe Duca, Constantin Duca și Antioh Cantemir²⁵³. O dare denumită “**bour**” sau “**buor**”, plătită de proprietarii de cârciumi sau pivnițe, indică și existența unui corp de slujitori ai Vistieriei, însărcinați cu constatarea cantităților de vin care se comercializau²⁵⁴.

“Slujba bourului” era considerată ca fiind un venit al cuparului. La 20 octombrie 1740, marelui cupar Iordache i se dădea un document ca să poată strânge “slujba bourului de la toate cârciumile, ori cu ce fel de băutură s-ar afla”, încasând “bourul de cârciumă câte 44 de bani și 2 ocă drepte de băutură”. Se prevedea ca nici o cârciumă să nu fie scutită, “nici cârciumă vlădicească, nici mănăstirească, nici boerească, nici bulucbășească”²⁵⁵. La 14 octombrie 1741 se dădeau cărți marelui cupar, numite “**cărțile bouăritului**”, pentru ca să-și ia venitul, care era tot de 44 de bani și 2 ocă de

vin. Nici o cârciuună nu era scutită de această dare²⁵⁶. La 20 ianuarie 1755 între veniturile marelui cupar continuă să fie menționați “banii bourului”, pe care trebuie să-i încaseze “după obiceiul vechi, adică de toată crâșma câte 40 de bani, ori mare de va fi crâșma, ori mică”²⁵⁷. Deci, suma scăzuse de la 44 de bani la 40 de bani, iar cele două oacă de vin nu mai erau menționate.

Domnii au acordat scutiri de bour unor boieri²⁵⁸, Episcopiiilor²⁵⁹, unor mănăstiri²⁶⁰, preoți²⁶¹, școli²⁶², orândarilor evrei ai Mitropoliei din Suceava²⁶³ etc.

S-a susținut greșit că bourul ca dare apare menționat documentar “doar până în anul 1741”²⁶⁴, în realitate, și după această dată bourul este atestat documentar, după cum se poate vedea și din cele prezentate mai sus. Bourul mai era încă menționat la 22 martie 1776, figurând între dările de care erau scutite crâșmele târgoveților din Vaslui²⁶⁵.

6.4. Cepăritul

S-a scris că prin cepărit se înțelege “o taxă care se plătea în Moldova de fiecare vas de vin atunci când se pune în vânzare, adică i se da cep”²⁶⁶. Cepăritul apare menționat în documentele emise în vremea domniei lui Antioh Cantemir²⁶⁷, fiind o obligație fiscală a proprietarilor de cârciumi și pivnițe²⁶⁸.

La 1 ianuarie 1741 se dădea un document marelui căminar pentru a pune un căminar în Iași, care să ia camăna de la cârciumi, precum “și câte 6 potronici de cepăritul de bute și de poloboc 3 potronici”²⁶⁹.

Se acordau scutiri de cepărit unor boieri²⁷⁰, mănăstiri²⁷¹, școli și preoți²⁷² și chiar poslușnicilor unor mănăstiri²⁷⁴.

Afirmația lui N. Grigoraș că cepăritul apare menționat documentar “doar până în anul 1741”²⁷⁵ este inexactă, deoarece această dare este atestată și după această dată. Astfel, la 20 februarie 1759 Ioan Th. Callimachi scutea de cepărit doi evrei care țineau “orândăria” mănăstirii Putna din târgul Siretului²⁷⁶. La 13 august 1765, Grigore al III-lea Ghica dădea un hrisov școlii grecești de la mănăstirea Mavromolul din Galați, scutindu-i, între altele, o pivniță “de cepărit”²⁷⁷.

6.5. Cârțiumăritul

Mihai Racoviță, în cea de-a treia domnie moldovenească, a impus cârțiumile la plata unei dări fixe, cunoscută sub denumirea de crâșmărit. “Scos-au și crâșmărit, se arată în **Cronica anonimă**, câte 5 lei de pivniță. Și multe strâmbătăți să făcia cu acestu cârțiumărit căci îl vindea și mergea cumpărătorii și pe la acei care nu avia pivniță. Și având o bute sau două de vin, lua de la dâșșii cât le voia”²⁷⁸. Suma care trebuia plătită pentru cârțiumărit, 5 lei de fiecare pivniță, era deosebit de mare, mai ales dacă ținem seama de faptul că asupra locurilor în care se vindeau băuturi grevau numeroase alte dări.

Grigore al II-lea Ghica, la începutul primei sale domnii, a desființat această dare, împreună cu alte inovații fiscale ale predecesorului său²⁷⁹. În timpul primei domnii a lui Constantin Mavrocordat sunt menționați “Cei cinci lei de pivniță”²⁸⁰, care considerăm că nu este o dare nouă, ci tot cârțiumăritul. Grigore al II-lea Ghica, în cea de-a doua domnie. “au scos si cârțiumărit. câte cinci lei de crâșmă în toată tara.

Și iarăși au stricat blăstemul ce iera făcutul mai înainte, să nu dea²⁸¹. Aceasta este ultima mențiune a cârciumăritului în Moldova.

6.6. Pivniceritul

Constantin C. Giurescu aprecia că pivniceritul a fost “o dare similară cârciumăritului”²⁸². Pivniceritul se percepea, după cum ne arată și numele, de pe pivnițele cu băutură²⁸³, dar și de pe vasele cu vin²⁸⁴. Strângerea lui se făcea prin arendare²⁸⁵. În ceea ce privește scutițiile de pivnicerit, acestea au fost acordate unor boieri²⁸⁶, unor mănăstiri²⁸⁷ și unor școli²⁸⁸.

6.7. Cotăritul

Informații despre cotărit aflăm în **Condica** lui Grigore al II-lea Ghica din 1 septembrie 1776. Se luau câte 30 de bani drept cotărit de la fiecare dugheană în care se vindea marfă cu cotul, “în orașul Iași cât și în celelalte târguri de pe la ținuturi. Cei 30 de bani erau havaet al marelui cămăraș, care îi lua numai când era investit în funcție; “iar nu pe tot anul”. În schimb el avea obligația de a face “coturi cu boure domnești”, pe care să le dea la dughene și să supravegheze corectitudinea negustorilor care trebuiau să vândă mărfurile cu coturile având însemnele domnești, adică bourul²⁸⁹. Suma care trebuia plătită la cotărit s-a dublat în deceniul IX al secolului al XVIII-lea. Astfel, în noiembrie 1786, Alexandru Mavrocordat dădea un hrisov breslei negustorilor din Iași, stabilind ca la cotărit să plătească 60 de bani de dugheană pe an, “după condica Vistieriei”²⁹⁰. Hrisovul a fost întărit de Alexandru Callimachi, în septembrie 1795, menținându-se aceleași prevederi²⁹¹. Cotăritul se încasa și de pe vasele cu vin care, de obicei, se conceda unor biserici. Astfel, la 12 februarie 1813 isprăvnicia de Roman împuternicea pe episcopul Bisericii Albe să încaseze venitul cedat acestei biserici de către domnie. De la “cotitul vaselor” (de la toți cei care își măsurau vasele lua câte 20 de parale de bute și 10 parale de polobocul cu vin. Pentru măsurarea cu cotul sau cu vadră a vaselor cu rachiu încasa câte o para de vadră, conform obiceiului²⁹². La 15 iulie 1814, Scarlat Callimachi confirma bisericii domnești Sf. Mihail și Gavril din Roman dreptul de a lua venitul vătăjiei de ȧarabagii și a cotului pentru vânzarea vaselor cu vin, rachiu sau horilcă” Obligația bisericii era de “a ține în toată vreme cot drept cu boure domnesc, întocma după cotul Carvasarelii, cari se obicinuieste aice în Eși”²⁹³.

Dar nu numai bisericilor le-a fost concedat cotăritul ci și altor instituții de interes public. De pildă, la 2 mai 1815 Scarlat Callimachi fixa veniturile pentru “Casa podurilor” din Bârlad, între care “și venitul cotului de acolo din târg câte 10 parale de bute și câte 5 parale de poloboc cu vin, rachiu sau horilcă”²⁹⁴.

6.8. Cântăritul sau cântariatica

S-a scris despre cântărit, și pe bună dreptate, că este o dare similară cotăritului²⁹⁵. “Slujba cântarului” este menționată la 1 ianuarie 1757, când Constantin Racoviță dădea un hrisov pentru ca “să fie cântariu în târgul făinii” din Iași. Se hotăra ca făina vândută să se cântărească și să se socotească cu oca, urmând ca “pentru hacul cântarului și al oamenilor ce vor fi la această trebuință” să se plătească, de către cumpărător, câte un ban de fiecare sac. Acesta din urmă era fixat la o greutate de 50 de oca.

Acest venit era dat mănăstirii Sf. Spiridon²⁹⁶. Dania era întărită de Scarlat Callimachi, la 25 iunie 1757, care mai adăuga “jumătate de ban peste banul” de la Constantin Racoviță²⁹⁷.

În **Condica** lui Grigore al III-lea Ghica din 1 septembrie 1776 se prevăzuse ca să se ia 6 bani. “la 44 ocă cântariatică (sic!), orice fel de marfă ar fi și se va trage la cântar, iar fiind mai gios de 44 de ocă să se ia după analoghie, de la cumpărătorul mărfii, iar sare de se va cântări, să se ia cântariatică la 100 ocă trei bani, iar her de se va cântări să se ia cântariatică la 59 ocă șase bani”²⁹⁸. Valoarea cântarului a rămas aceeași și mai târziu, potrivit unui hrisov din 10 decembrie 1799, dat mănăstirii Sf. Spiridon de Constantin Ipsilante²⁹⁹.

Venitul cântarului a fost concedat de domnie unor mănăstiri, în special Sf. Spiridon din Iași. În **Condicile** din 1775³⁰⁰ și din 1 septembrie 1776³⁰¹ între veniturile mănăstirii Sf. Spiridon este trecut și “venitul cântarului din toată țara, afară din târgurile ce sântu date pe la alte mănăstiri după hrisovu”

6.9. Cheltuielile agești .

În legătură cu vel aga, dregătorul însărcinat cu baza capitalei, poliția economică și cu supravegherea breslelor³⁰², sunt menționate o serie de dări sau taxe: “**locul ageșc**”, “**pecetea agească**”, și “**primblare agăi**”. Nu se poate aprecia data apariției lor. În 1732, marele spătar Iordachi Cantacuzino arăta lui Grigore al II-lea Ghica o carte de la Mihai Racoviță, prin care cel din urmă îi scutise o crâșmă în Iași. Între dările de care fusese scutită crâșma marelui spătar erau trecute locul ageșc și pecetea agească. Grigore al II-lea Ghica întărea, pentru Iordachi Cantacuzino, scutirile anterioare³⁰³. “Primblare agăi” apare menționată, alături de locul ageșc și pecetea agească, într-un act din 1 decembrie 1738, prin care Grigore al II-lea Ghica îi scutea marelui spătar Theodor Palade o pivniță cu băutură din Iași³⁰⁴.

Aceste dări grevau îndeosebi asupra cârciumilor și pivnițelor. Totuși, într-o carte de scutire dată de Grigore al II-lea Ghica lui Stoica, căpitanul de drăgani și fratelui său “Ghiorghie băcal”, între altele, pentru o dugheană “cu băcălii” ce ar fi avut în Iași se stabilea ca “să fie ferită (...) de toate cheltuielile agești, de fânari și de plimbare agăi și de alte câte or mai fi pre alte dughiane cu băcălii”³⁰⁵.

De regulă, aceste dări apar în documente împreună cu altele, ca cepăritul, camăna, bezmănul, braniștea și bourul care grevau asupra pivnițelor și cârciumilor³⁰⁶. Locul ageșc se plătea în bani³⁰⁷, dar pecetea agească și “primblare agăi” nu știm cum se achitau.

Scutiri de asemenea dări au fost acordate unor boieri³⁰⁸, mănăstiri³⁰⁹, preoți³¹⁰, școli³¹¹ și chiar unor “oameni străini”³¹².

Acest grup de dări a încetat să mai fie menționat în documente la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea. Ultima atestare documentară a locului ageșc este din 13 august 1765³¹³.

NOTE

¹ *Instituii feudale din Tările Române. Dictionar*. Coordonatori: Ovid Sachelarie

și Nicolae Stoicescu, București, Editura Academiei, 1988, p. 139.

² N. Grigoraș, *Dăriile personale ale populației din Țara Românească a Moldovei și dăriile în bani pentru turci de la întemeierea statului și până la reforma lui Constantin Mavrocordat (1359-1741)*, partea I, în “C.I.”, serie nouă, an XI, 1980, p. 299.

³ *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 140.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*; N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 299.

⁸ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 299.

⁹ *Ibidem*, p. 302.

¹⁰ I. Vlădescu, *Despre dări sau impozite. Birul*, București, Cartea Românească, 1925, p. 41.

¹¹ I.C. Filitti, *Considerații generale despre vechea organizare fiscală a Principatelor Române până la Regulamentul Organic*, extras din “Analele Economice și Statistice”, nr. 1-3, 1935, p. 8.

¹² Virgil Pântea, *Impozite, taxe și amenzi moldovenesti până la 1504*, în “C.I.”, X-XII (1934-1936), nr. 2, p. 224.

¹³ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 302.

¹⁴ I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 8.

¹⁵ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 302.

¹⁶ *Ibidem*, p. 303.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Apud N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 303.

¹⁹ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 303.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. III, Iași, doc. 1334, p. 108-109 (18 ianuarie 1712), *Cat. Suc.*, București, 1983, p. 219 (25 martie 1714), p. 221-222 (20 februarie 1716); *Condica*, vol. III, 1508, p. 269 (10 iulie 1742).

²² Ultima mențiune documentară a dajdiei împărătești este din 26 martie 1750, când Constantin Racoviță reînnoiește cartea de la Mihai Racoviță pentru preoții de la Episcopia Roman, scutindu-i “de dajde împărătească și de alte angării oricâte ar fi pre alți preoți” (Melchisedek, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, partea a II-a, *De la anul 1714 până în zilele noastre*, București, 1875, p. 34).

²³ CDM - *Direcția Arhivelor Centrale*, vol. V, București, 1974, p. 286 (27 ianuarie 1712).

²⁴ *Ibidem*, p. 374 (4 martie 1716).

²⁵ Dumitru Stănescu, *Viața religioasă la români și influența ei asupra vieții publice*, București, 1906, p. 231-232 (18 ianuarie 1712); *Condica*, vol. III, doc. 1526, p. 295 (4 iunie 1733); *T. C.*, Iași, an 6, nr. 1, 1936, p. 6 (12 iunie 1757); Ioan Antonovici, *Documente bărlădene*, vol. I. Bârlad. 1911. p. 29 (26 iunie 1813).

²⁶ *C.D.M.*, vol. V, p. 290 (12 martie 1712); *Cat. Suc.*, p. 331 (19 septembrie 1759); Toma G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, Chișinău, 1939, p. 63 (10 decembrie 1782), p. 70 (5 mai 1800).

²⁷ *C.D.M.*, vol. V, p. 326 (9 ianuarie 1714); *Condica*, vol. III, doc. 1446, p. 227 (12 iunie 1741).

²⁸ *C.D.M.*, vol. V, p. 391 (1716, fără lună și zi), p. 407 (1717, fără lună și zi).

²⁹ *Ibidem*, p. 290 (28 martie 1712); *Condica*, vol. III, doc. 1389, p. 173 (12 noiembrie 1740); Theodor Codrescu, *Uricariul sau Colecțiunea de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. II, Iași, 1852, p. 39 (septembrie 1783); Vasile Mihordea, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, București, 1966, p. 631-632 (10 ianuarie 1796).

³⁰ Toma G. Bulat, *op. cit.*, p. 44 (20 august 1730), p. 45 (8 iulie 1733); Ioan Antonovici, *op. cit.*, vol. I, p. 7 (15 mai 1754), p. 8 (1 septembrie 1792), p. 29 (26 iunie 1813).

³¹ *C.D.M.*, p. 290 (12 martie 1712); Toma G. Bulat, *op. cit.*, p. 63 (10 decembrie 1782); "Miron Costin". Revistă istorică scoasă la Bârlad, anul II, nr. 3, 1914, p. 39 (19 mai 1783); Toma G. Bulat, *op. cit.*, p. 70 (5 mai 1800).

³² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Academiei, 1973, p. 355.

³³ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 304.

³⁴ Acșinte Uricariul, *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Mavrocordat vv. în Moldova (1711-1716), în Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, de Mihail Kogălniceanu, ediția a II-a, tom II, București, 1872, p. 170; Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1982, p. 727; *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, București, Editura Academiei, 1965, p. 191, 353; Ioan Canta, *Letopisețul Țării Moldovei de la a doua și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1741-1769)*, în *Cronici moldovenesti*, ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, București, Editura Minerva, 1987, p. 156; N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, București, 1903, p. 100, Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. I, p. 49-55.

³⁵ Acșinte Uricariul, *op. cit.*, p. 165; Ion Neculce, *op. cit.*, p. 737, 756, 850; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 185, 353; Ioan Canta, *op. cit.*, p. 156.

³⁶ B. Petriceicu-Hașdeu, *Arhiva Istorică a României*, tom III, București, 1867, p. 280; Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 28; *Condica*, Vol. III, doc. 1378, p. 161; Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. V, București, 1940, p. 68.

³⁷ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. II, București, 1903, p. 180.

³⁸ *Cat. Suc.*, p. 311; N. Iorga, *Documente și cercetări asupra istoriei financiare și economice a Principatelor Române*, în "Economia Națională. Revista

economică, statistică și financiară”, anul XXIV, 1900, p. 635.

³⁹ Acsinte Uricariul, *op. cit.*, p. 170; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 191, 353.

⁴⁰ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 305.

⁴¹ Teodor Bălan, *op. cit.*, vol. V, p. 116 (15 octombrie 1754); N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 433 (5 februarie 1759); Toma G. Bulat, *op. cit.*, p. 68 (3 iulie 1795); Const. Solomon, C. A. Stoide, *Documente tecucene*, vol. III, Bârlad, 1941, p. 112 (2 iunie 1819); Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Vol. XV, Iași, 1926, p. 238-239 (8 martie 1820).

⁴² N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 305.

⁴³ *C.D.M.*, vol. V, p. 286.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 374.

⁴⁵ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 17.

⁴⁶ I. Vlădescu, *op. cit.*, p. 33.

⁴⁷ Teodor Bălan, *op. cit.*, vol. V, p. 116 (15 octombrie); Teodor Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 52 (28 decembrie 1759); “Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iași”, fasc. IV, 1924, p. 158 (1 februarie 1761); N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 456 (25 octombrie 1762).

⁴⁸ Gheorghe I. Brătianu, *Două veacuri de la reforma lui Constantin Mavrocordat în Moldova și Țara Românească*, în *AARMSI*, seria III, tom. XXIX, 1946-1947, p. 43-44.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Vezi notele 35 și 36.

⁵¹ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 28.

⁵² *Condica*, vol. III, doc. 1378, p. 161.

⁵³ Acsinte Uricariul, *op. cit.*, p. 170; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 191.

⁵⁴ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 353.

⁵⁵ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 359.

⁵⁶ Acsinte Uricariul, *op. cit.*, p. 170; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 191.

⁵⁷ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 100 (anul de la facerea lumii 7223, fără lună și zi).

⁵⁸ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. III, p. 49-50; vol. V, p. 253 (ambele documente sunt din anul 1717, fără lună și zi).

⁵⁹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 737; Gh. I. Brătianu, în *Anexa la op. cit.*, p. 41-42.

⁶⁰ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 756.

⁶¹ *Condica*, vol. III, doc. 1513, p. 279 (1 mai 1738), doc. 1446, p. 227 (12 iunie 1741).

⁶² Ion Neculce, *op. cit.*, p. 850; Ioan Canta, *op. cit.*, p. 156.

⁶³ Melchisedek, *op. cit.*, p. 26-27 (anul 7250 de la facerea lumii, fără lună și zi); Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. I, p. 49-55 (20 aprilie 1743).

⁶⁴ Acsinte Uricariul, *op. cit.*, p. 165; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 185.

⁶⁵ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 726.

- ⁶⁶ *Ibidem*, p. 850; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 353.
- ⁶⁷ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 756.
- ⁶⁸ *Ibidem*, p. 850; Ioana Canta, *op. cit.*, p. 156 (Acest cronicar afirma că și diaconii au fost scutiți de dejdie, odată cu preoții); Melchisedek, *op. cit.*, p. 26-27 (anul 7250 de la facerea lumii, fără lună și zi).
- ⁶⁹ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopisețul Țării Moldovei de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733-1774)*, în *Cronici moldovenești*, ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, București, Editura Minerva, 1987, p. 16; *Condica*, vol. III, doc. 1649, p. 415 (26 octombrie 1742).
- ⁷⁰ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. I, p. 58-64.
- ⁷¹ *Cat. Suc.*, p. 315 (26 august 1756); Melchisedek Ștefănescu, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire dupe documentele Episcopiei și alte monumente*, București, 1869, 290-291 (20 octombrie 1756); N. Iorga, *op. cit.*, vol. XVI, p. 410 (14 mai 1783).
- ⁷² Vezi notele 30, 31 și 32.
- ⁷³ *C.D.M.*, vol. V, p. 290 (12 martie 1712); *Condica*, vol. III, p. 295 (4 iunie 1733); Ioan Antonivici, *op. cit.*, vol. I, p. 18 (1 septembrie 1792), p. 29 (26 iunie 1813).
- ⁷⁴ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 45.
- ⁷⁵ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 470-471.
- ⁷⁶ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 45.
- ⁷⁷ *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri. 1776-1861*, Seria A, Moldova, vol. II, București, 1960, p. 80-81.
- ⁷⁸ *Condica*, vol. III, doc. 1368, 152 (30 noiembrie 1711), doc. 1331, p. 97 (10 septembrie 1730); Dumitru Stănescu, *op. cit.*, p. 515 (24 februarie 1734); *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului. 1388-1918*, vol. I, ediție de documente întocmită de Vasile Gh. Miron, Mihai-Ștefan Ceaușu, Ioan Caproșu, Gavril Irimescu, București, 1989, p. 309-400 (8 ianuarie 1757).
- ⁷⁹ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. I, p. 120 (29 mai 1803).
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 170-171 (5 februarie 1783), p. 178-179 (20 iunie 1814).
- ⁸¹ *Condica*, vol. II, doc. 934, p. 323.
- ⁸² *Ibidem*, doc. 986, p. 339.
- ⁸³ Dum. Z. Furnică, *Documente privitoare la comerțul românesc. 1473-1868*, București, 1931, p. 16-17.
- ⁸⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XV, p. 186-187.
- ⁸⁵ *Ibidem*, p. 200-201.
- ⁸⁶ *Ibidem*, p. 209-210.
- ⁸⁷ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 307.
- ⁸⁸ *C.D.M.*, vol. V, p. 286 (27 ianuarie 1712).
- ⁸⁹ *Ibidem*, p. 374 (4 martie 1716).
- ⁹⁰ *Ibidem*, p. 286 (27 ianuarie 1712).
- ⁹¹ *Ibidem*. p. 391 (1716. fără lună și zi).

⁹² **Condica**, vol. III, doc. 1296, p. 28 (20 mai 1712); *Cat. Suc.*, p. 240 (13 ianuarie 1733), p. 320 (5 iulie 1757).

⁹³ *C.D.M.*, vol. V, p. 290 (28 martie 1712), p. 374 (23 februarie 1716), p. 374-375 (4 martie 1716).

⁹⁴ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 301.

⁹⁵ P.P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, București, 1930, p. 46.

⁹⁶ *Cronica anonimă a Moldovei. 1661-1729 (Pseudo-Amiras)*. Studiu și ediție critică de Dan Simionescu, București, Editura Academiei, 1975, p. 93; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 227.

⁹⁷ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 728.

⁹⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 531.

⁹⁹ Ioan Antonovici, *op. cit.*, vol. IV, p. 200; N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 436-437.

¹⁰⁰ Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937, p. 210-211 (29 martie 1765).

¹⁰¹ N. Grigoraș afirmă, pe bună dreptate, că darea, dajdia sau birul a fost "cea mai importantă contribuție directă din toată istoria Moldovei, având și cea mai îndelungată existență" (în *op. cit.*, p. 308).

¹⁰² *Ibidem*, p. 315.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 316.

¹⁰⁴ *C.D.M.*, vol. V, p. 326 (9 ianuarie 1714).

¹⁰⁵ **Condica**, vol. III, doc. 1507, p. 268 (26 septembrie 1711 - 25 decembrie 1715); *I.N.* Buletinul Muzeului Municipal din Iași", fasc. III, 1923, p. 119 (17 august 1727); Melchisedek, *Chronica Romanului*, vol. II, p. 22 (25 ianuarie 1735).

¹⁰⁶ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 316.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ **Condica**, vol. III, doc. 1401, p. 185.

¹⁰⁹ *Ibidem*, doc. 1377, p. 160.

¹¹⁰ Teodor Bălan, *op. cit.*, vol. V, p. 28.

¹¹¹ *I.N.* - Buletinul Muzeului Municipal din Iași, fasc. III, 1923, p. 127. Hrisovul la care făcea referire Grigore al III-lea Ghica era din 17 august 1727 (*Ibidem*, p. 119).

¹¹² **Condica**, vol. III, doc. 1369, p. 152 (30 noiembrie 1711); *C.D.M.*, vol. V, p. 326 (9 ianuarie 1714), p. 374-375 (4 martie 1716).

¹¹³ **Condica**, doc. 1507, p. 268-269 (26 septembrie 1711 - 25 decembrie 1715); "I.N. Buletinul Muzeului Municipal din Iași", fasc. III, 1923, p. 119 (17 august 1727), p. 127 (14 ianuarie 1777).

¹¹⁴ **Condica**, vol. III, doc. 1369, p. 152 (30 noiembrie 1711), doc. 1371, p. 154 (14 iunie 1729).

¹¹⁵ *Ibidem*, doc. 1331, p. 97 și 102 (10 septembrie 1730); Dumitru Stănescu, *op. cit.*, p. 515 (24 februarie 1734).

¹¹⁶ Melchisedek. *op. cit.*, p. 22 (25 ianuarie 1735).

¹¹⁷ *Condica*, vol. III, doc. 1456, p. 236 (10 ianuarie 1713); *C.D.M.*, vol. V, p. 326 (9 ianuarie 1714), p. 374-375 (4 martie 1716).

¹¹⁸ *Condica*, vol. III, doc. 1401, p. 185 (13 martie 1740), doc. 1377, p. 160 (23 august 1740).

¹¹⁹ Pentru perioada anterioară vezi N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 315-317.

¹²⁰ *C.D.M.*, vol. III, p. 326 (9 Ianuarie 1714); Melchisedek, *op. cit.*, p. 22 (25 ianuarie 1735).

¹²¹ *Condica*, vol. III, doc. 1401, p. 185 (13 martie 1740) și doc. 1377, p. 160 (23 august 1740), în *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, "schimbul banilor" este definit ca o retragere a anumitor monede de pe piață, operație efectuată în schimbul unui agiu, reținut de domnie, care realiza beneficii importante prin obligația de schimb, impusă locuitorilor, și anume de a primi de la domnie o monedă în locul alteia de o valoare mai mare (p. 431).

¹²² *Istoria României*, vol. II, București, Editura Academiei, 1926, p. 776.

¹²³ *Ibidem*, p. 778-779.

¹²⁴ M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV-XVI*, în *S.M.I.M.*, vol. II, 1957, p. 8.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 24-26.

¹²⁶ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 271.

¹²⁷ M. Berza, *op. cit.*, p. 24-26.

¹²⁸ Alexandru Constantinescu, *Ploconul*, în *SMIM*, vol. VI, 1973, p. 222.

¹²⁹ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 273.

¹³⁰ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 178.

¹³¹ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 318.

¹³² Ion Neculce, *op. cit.*, p. 465-466.

¹³³ *Condica*, vol. II, doc. 1, p. 2.

¹³⁴ Gh. Ghibănescu, *Sama Visteriei Moldovei din 1763 (Iunie - Decembrie)*, în "*I.N. Buletinul Muzeului Municipal din Iași*", fasc. V, 1925, p. 25.

¹³⁵ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 275.

¹³⁶ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 317.

¹³⁷ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 726.

¹³⁸ *Condica*, vol. II, doc. 127, p. 51-52.

¹³⁹ Teodor Bălan, *op. cit.*, vol. VI, p. 113.

¹⁴⁰ T. V. Ștefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, București, 1915, p. 82; Teodor Bălan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, București, Editura Științifică, 1960, p. 300-301.

¹⁴¹ T. V. Ștefanelli, *op. cit.*, p. 92; Teodor Balan, *op. cit.*, p. 304-308.

¹⁴² N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 463.

¹⁴³ Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 167.

¹⁴⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 83.

¹⁴⁵ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 25-27.

¹⁴⁶ *Cronica Ghiculeștilor*. d. 633.

- ¹⁴⁷ *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 313.
- ¹⁴⁸ Th. Codrescu, *op. cit.*, p. 170.
- ¹⁴⁹ Melchisedek, *Chronica Hușilor*, p. 79.
- ¹⁵⁰ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 320.
- ¹⁵¹ *Ibidem*.
- ¹⁵² Ion Neculce, *op. cit.*, p. 351.
- ¹⁵³ *Ibidem*, p. 697.
- ¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 731.
- ¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 755-756.
- ¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 851; Ioan Canta, *op. cit.*, p. 157.
- ¹⁵⁷ *Condica*, vol. II, doc. 42, p. 21-22.
- ¹⁵⁸ *Ibidem*, doc. 1222, p. 588-589.
- ¹⁵⁹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 422; Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. V, p. 187-188; *Suceava. File de istorie*, p. 401.
- ¹⁶⁰ Gh. Ghibănescu, *Sămile Visteriei Moldovei pe lunile Iulie și August 1764* (seria a II-a), în "I.N. Buletinul Muzeului Municipal din Iași", fasc. IX, 1931, p. 42-43.
- ¹⁶¹ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 320.
- ¹⁶² Ion Neculce, *op. cit.*, p. 461-462.
- ¹⁶³ *Condica*, vol. III, doc. 1426, p. 205-207.
- ¹⁶⁴ *Ibidem*, doc. 1427, p. 208-210.
- ¹⁶⁵ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 321.
- ¹⁶⁶ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 189.
- ¹⁶⁷ Apud N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 322.
- ¹⁶⁸ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 322.
- ¹⁶⁹ Apud N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 322.
- ¹⁷⁰ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 322.
- ¹⁷¹ *C.D.M.*, vol. V, p. 286.
- ¹⁷² *Condica*, vol. III, doc. 1296, p. 28.
- ¹⁷³ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. IV, p. 251.
- ¹⁷⁴ *Condica*, vol. III, doc. 1426, p. 205-207.
- ¹⁷⁵ *Ibidem*, doc. 1427, p. 208-210.
- ¹⁷⁶ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 322.
- ¹⁷⁷ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 72-73; Ioan Canta, *op. cit.*, p. 166.
- ¹⁷⁸ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 99-101.
- ¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 101.
- ¹⁸⁰ Vasile Mihordea, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, București, 1966.
- ¹⁸¹ T. V. Stefanelli, *op. cit.*, p. 82; Teodor Bălan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, p. 300-301.
- ¹⁸² T.V. Stefanelli, *op. cit.*, p. 92; Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 304-308.
- ¹⁸³ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 428.

- ¹⁸⁴ *Cat. Suc.*, p. 376.
- ¹⁸⁵ "I.N. -Buletinul Muzeului Municipal din Iași", fasc. V, 1925, p. 204.
- ¹⁸⁶ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XII, p. 74-75.
- ¹⁸⁷ Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 35-36.
- ¹⁸⁸ Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. VI, p. 78.
- ¹⁸⁹ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XV, p. 187-189.
- ¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 200-201.
- ¹⁹¹ *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri*, vol. II, p. 46.
- ¹⁹² *Ibidem*, p. 85.
- ¹⁹³ Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 167.
- ¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 170.
- ¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 178.
- ¹⁹⁶ *Ibidem*, p. 45.
- ¹⁹⁷ *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 470-471.
- ¹⁹⁸ Dum. Z. Furnică, *op. cit.*, p. 207 (24 septembrie 1799) și p. 240-241 (10 mai 1814).
- ¹⁹⁹ *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri*, vol. II, p. 80 (20 iulie 1820).
- ²⁰⁰ Ioan Murariu, *Un document inedit privind ajutorința de iarnă în Moldova în anul 1794*, în "Carpica", XV, Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău, 1983, p. 184.
- ²⁰¹ N. Iorga, *Documente și cercetări asupra istoriei financiare*, în "Economia Națională", nr. 9, 190, p. 639.
- ²⁰² *Ibidem*, p. 640.
- ²⁰³ *Ibidem*, p. 641.
- ²⁰⁴ *Ibidem*, p. 644.
- ²⁰⁵ *Ibidem*, p. 646.
- ²⁰⁶ *Ibidem*, p. 647.
- ²⁰⁷ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 203.
- ²⁰⁸ *Cronica anonimă*, p. 98; Ion Neculce, *op. cit.*, p. 686; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 235.
- ²⁰⁹ *Cronica anonimă*, p. 124; Ion Neculce, *op. cit.*, p. 697; *Cronica Ghiculeștilor*, p. 257.
- ²¹⁰ N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova de la întemeierea statului și până la 1741 (II)*, în *C.I.*, serie nouă, XII-XIII, 1981, p. 318.
- ²¹¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III/2, p. 676.
- ²¹² N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 317-318.
- ²¹³ *Ibidem*, p. 318.
- ²¹⁴ *Cronica*, vol. II, doc. 138, p. 67-68.
- ²¹⁵ *Ibidem*, vol. III, doc. 1572, p. 360-361.
- ²¹⁶ *Ibidem*, vol. II, doc. 127, p. 51.

²¹⁷ *Ibidem*, vol. III, doc. 1456, p. 235-236.

²¹⁸ *Ibidem*, doc. 1444, p. 225; Dumitru Stănescu, *op. cit.*, p. 215.

²¹⁹ Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. X, p. 62.

²²⁰ Melchisedek, *Chronica Romanului*, vol. II, p. 19.

²²¹ *Condica*, vol. III, doc. 1507, p. 268-269.

²²² "I.N. Buletinul Muzeului Municipal din Iași", fasc. III, 1929, p. 119.

²²³ *Ibidem*, p. 127.

²²⁴ *Condica*, vol. III, p. 166-167.

²²⁵ Theodor Codrescu, *op. cit.*, p. 421-422.

²²⁶ *C.D.M.*, vol. V, p. 370.

²²⁷ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 430-431.

²²⁸ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 155.

²²⁹ Confirmat de: Ioan Mavrocordat, la 20 noiembrie 1743 (*Ibidem*), p. 157);

Grigore al II-lea Ghica, la 29 iunie 1747 (*Ibidem*), p. 158-159); Constantin Racoviță, la 20 decembrie 1749 (*Ibidem*, p. 159); Matei Ghica, la 17 septembrie 1753 (*Ibidem*, p. 161); Scarlat Ghica, la 7 iulie 1757 (*Ibidem*, p. 163); Grigore Callimachi, la 2 august 1765 (*Ibidem*, p. 165) și Alexandru Mavrocordat Deli-bei, la 5 februarie 1783 (*Ibidem*, p. 169-170).

²³⁰ *Ibidem*, p. 32-34; N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 439-440.

²³¹ *Condica*, vol. III, doc. 1624, p. 401-402 (2 cotombrie 1742); T. Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 272 (23 noiembrie 1754).

²³² Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 169-170.

²³³ Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. II, p. 169-170.

²³⁴ Melchisedek, *Chronica Hușilor*, p. 60.

²³⁵ *Ibidem*, p. 40.

²³⁶ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 211.

²³⁷ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 320.

²³⁸ *Condica*, vol. III, doc. 1288, p. 19; doc. 1384, p. 166-167; Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. V, p. 421-422; N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 434.

²³⁹ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 430-431.

²⁴⁰ *Condica*, vol. III, doc. 1288, p. 19 (20 iunie 1733).

²⁴¹ *Ibidem*, doc. 1378, p. 161-162 (2 aprilie 1741).

²⁴² *Ibidem*, doc. 1572, p. 361 (1732, doc. fără lună și zi).

²⁴³ *Ibidem*, vol. II, doc. 127, p. 51 (1738, doc. fără lună și zi); T. C., an I, nr. 9, 1916, p. 134 (1 decembrie 1738).

²⁴⁴ *Condica*, vol. III, doc. 1456, p. 236 (10 ianuarie 1713); doc. 1444, p. 225 (20 martie 1739); Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. X, p. 62 (5 mai 1758).

²⁴⁵ Melchisedek, *Chronica Romanului*, vol. II, p. 19 (20 ianuarie 1727); N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 430-431 (17 martie 1760).

²⁴⁶ *Condica*, vol. III, doc. 1384, p. 166-167 (3 octombrie 1736); Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. V, p. 421-422 (1 decembrie 1747).

²⁴⁷ Vezi notele 230 și 231.

- 248 *E.D.M.*; vol. V; p. 370 (24 octombrie 1713); N. Iorga; *op. cit.*; vol. I; p. 430-431 (17 martie 1760).
- 249 P. Răscanu; *Leftile și veniturile boierilor Moldovei în 1776. Document de la Grigore Al. Ghica* vr.; Iași; 1887; p. 89.
- 250 Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. II; p. 169-170.
- 251 Gh. Ghibănescu; *Isprisoace și zapise*; vol. VI/1; p. 157 (4 iulie 1793); "I.N. Buletinul Muzeului Municipal din Iași"; fasc. III; 1923; p. 128 (8 octombrie 1799); Gh. Ghibănescu *Surele și Izvoade*; vol. XV; p. 227-230 (12 iunie 1814); p. 238 (8 martie 1820).
- 252 N. Grigoraș; *op. cit.*; p. 321.
- 253 *Ibidem*.
- 254 *Condica*; vol. III; doc. 1624; p. 401-402 (3 octombrie 1742); vol. II; doc. 263; p. 117-118 (3 octombrie 1742).
- 255 *Ibidem*; doc. 1338; p. 113-114.
- 256 *Ibidem*; doc. 299; p. 128.
- 257 Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. I; p. 76-78.
- 258 *Condica*; vol. III; doc. 1572; p. 360 (1732; doc. fără lună și zi); *T. E.*; an I; nr. 9; 1916; p. 134 (1 decembrie 1738).
- 259 Melchisedek; *Chronica Romanului*; vol. II; p. 19 (20 ianuarie 1727).
- 260 *Condica*; vol. III; doc. 1456; p. 236 (10 ianuarie 1713); vol. II; doc. 416; p. 171 (7 septembrie 1741); Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. X; p. 62 (3 mai 1738).
- 261 *Condica*; vol. III; doc. 1384; p. 166-167 (3 octombrie 1736); Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. V; p. 421-422 (1 decembrie 1747).
- 262 Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. I; p. 116 (13 august 1765).
- 263 *Condica*; vol. III; doc. 1288; p. 19 (20 iunie 1733); doc. 1430; p. 212 (25 aprilie 1740).
- 264 N. Grigoraș; *op. cit.*; p. 321.
- 265 Gh. Ghibănescu; *op. cit.*; vol. XV; p. 151-152.
- 266 Constantin E. Giufescu; *Istoria românilor*; vol. III/2; p. 670.
- 267 N. Grigoraș; *op. cit.*; p. 321.
- 268 *Condica*; vol. III; doc. 1384; p. 166-167 (3 octombrie 1736); Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. X; p. 62 (3 mai 1738).
- 269 *Condica*; vol. II; doc. 138; p. 67-68.
- 270 *Ibidem*; vol. III; doc. 1572; p. 360 (1732; fără lună și zi); vol. II; doc. 127; p. 51 (1738; fără lună și zi).
- 271 *Ibidem*; vol. III; doc. 1456; p. 236 (10 ianuarie 1713); vol. II; doc. 416; p. 171 (7 septembrie 1741); Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. X; p. 62 (3 mai 1738).
- 272 *Condica*; vol. III; doc. 1384; p. 166-167 (3 octombrie 1736); Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. V; p. 421-422 (1 decembrie 1747).
- 273 Theodor Eodrescu; *op. cit.*; vol. I; p. 116 (13 august 1765).
- 274 *E.D.M.*; vol. V; p. 370 (24 octombrie 1713).
- 275 N. Grigoraș; *op. cit.*; p. 321.

- 278 N. Iorga; *op. cit.*; vol. I, p. 434.
- 277 Theodor Codrescu; *op. cit.*; vol. I, p. 116.
- 278 *Cronica anonimă*; p. 98; *Cronica Ghiculeștilor*; p. 235.
- 279 *Cronica anonimă*; p. 124; Ion Neculea; *op. cit.*; p. 897; *Cronica Ghiculeștilor*; p. 237.
- 280 *Condica*; vol. III; doc. 1733; p. 19 (20 iunie 1733).
- 281 Ion Neculea; *op. cit.*; p. 756 și 804.
- 282 Constantin E. Giurescu; *op. cit.*; vol. III/2, p. 689; *Ibidem*; *Istoricul podgoriei Oboeștilor. Din cele mai vechi timpuri până la 1918 (cu 124 de documente inedite - 1626-1864 - și 3 reproduceri)*; București, Editura Academiei, 1969, p. 242.
- 283 *Condica*; vol. III; doc. 1378; p. 161 (2 aprilie 1741); Theodor Codrescu; *op. cit.*; vol. I, p. 116 (13 august 1763).
- 284 *Condica*; vol. II; doc. 123; p. 50 (18 noiembrie 1742).
- 285 *Ibidem*.
- 286 *F. E.*; an I, nr. 9, 1916; p. 134; 1 decembrie 1738.
- 287 *Condica*; vol. III; doc. 1444; p. 225 (20 martie 1739; vol. II; doc. 416; p. 171 7 septembrie 1741).
- 288 Theodor Codrescu; *op. cit.*; vol. I, p. 116 (13 august 1763).
- 289 P. Răscanu; *op. cit.*; p. 14.
- 290 Theodor Codrescu; *op. cit.*; vol. II, p. 45.
- 291 N. Iorga; *op. cit.*; vol. I, p. 471.
- 292 Melchisedek; *op. cit.*; vol. II, p. 180.
- 293 *Ibidem*; p. 180-181.
- 294 Ioan Antonovici; *op. cit.*; vol. II, p. 199.
- 295 Constantin E. Giurescu; *Istoria românilor*; vol. III/2, p. 678.
- 296 "F. N. Buletinul Muzeului Municipal din Iași"; fasc. IX, 1931; p. 159-160.
- 297 *Ibidem*; p. 160-161.
- 298 P. Răscanu; *op. cit.*; p. 39.
- 299 Theodor Codrescu; *op. cit.*; vol. I, p. 84-86.
- 300 N. Iorga; *Studii și documente*; vol. XXII, p. 12.
- 301 P. Răscanu; *op. cit.*; p. 68.
- 302 *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*; p. 9.
- 303 *Condica*; vol. III; doc. 1572; p. 360-361.
- 304 *F. E.*; an I, nr. 9, 1916; p. 134.
- 305 *Condica*; vol. III; doc. 1401; p. 184-185.
- 306 *Ibidem*; doc. 1268; p. 3; doc. 1572; p. 360.
- 307 *Ibidem*; vol. II; doc. 127; p. 31 (1738, fără lună și zi).
- 308 *Ibidem*; vol. III; doc. 1732; p. 360 (1732, fără lună și zi); doc. 1268; p. 3 (anul 7244 de la facerea lumii, fără lună și zi); *F. E.*; an I, nr. 9, 1916; p. 134 (1 decembrie 1738).
- 309 *Condica*; vol. III; doc. 1444; p. 225 (20 martie 1739); Theodor Codrescu; *op. cit.*; vol. II; p. 120-122 (anul 7260 de la facerea lumii, fără lună și zi); vol. X; p. 62 (3

mai 1758).

³¹⁰ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. V, p. 421-422 (1 decembrie 1747).

³¹¹ *Ibidem*, vol. I, p. 116 (13 august 1765).

³¹² *Condica*, vol. III, doc. 1401, p. 185 (13 martie 1740).

³¹³ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. I, p. 116.

LES IMPÔTS DE LA POPULATION DE LA MOLDAVIE À L'ÉPOQUE PHANARIOTE (I)

Résumé

Pour la période en discussion, 1711-1821, il est difficile de formuler une définition logique des impôts qui puisse couvrir toutes les contributions périodiques destinées à entretenir l'État. Cependant on peut dire que les impôts représentant les prélèvements périodiques sur les biens et sur les produits matériels, ce qu'on appellerait en termes modernes, les sources des revenus et les revenus eux-mêmes. Ils ont des caractéristiques selon lesquelles on aurait pu les classer: d'après la manière de paiement, les impôts étaient en argent ou en nature; mais aussi d'après leur destination, il y en quelques-uns pour la Trésorerie ou pour l'entretien de la Cour Princière, d'autres d'où on payait le tribut, d'autres sommes que la Porte demandait ou qui étaient destinées aux dignitaires turcs, impôts auxquels on ajoutait les prix des obligations pour approvisionner Constantinople, les armées, les différentes garnisons turques.

Par rapport aux catégories fiscales modernes, on peut distinguer, d'une part, des impôts à caractère réel, prélevés sur des biens matériels, c'est-à-dire produits agricoles, viticoles, animaliers, apicoles etc.; d'autre part, des impôts à caractère personnel, à savoir ceux qui sont directement liés au contribuable, même si l'imposition se réalisait selon le critère de la fortune personnelle. Du point de vue de l'incidence, on peut classer les impôts en deux catégories: des impôts directs et des impôts indirects. On faisait l'encaissement des impôts directs périodiquement et directement du contribuable conformément à des évidences comptables. Quant aux impôts indirects, ils étaient et on les percevait sans tenir compte de certaines évidences; on les appliquait sur les biens de consommation et sur les divers services et ils n'étaient pas supportés par ceux qui les payaient, mais, indirectement, par le consommateur même. On dénommait les impôts par rapport aux nécessités ou aux raisons qui les ont créés, par rapport à la nature des biens imposables - bétail, terrains cultivés ou par rapport aux monnaies où il fallait les payer.

Darea ou **dajdia** a été la plus importante contribution directe que les habitants de la Moldavie devaient payer à l'époque phanariote. À partir du XVIIe siècle, il y avait un groupe d'impôts en argent dénommés par rapport aux principales monnaies qui circulaient dans l'espace est-carpatique: c'est-à-dire **zloți**, **lei**, **taleri**, **galbeni**, **orti**. On encaissait des impôts spéciaux pour les Turcs qu'on payait occasionnellement; **bairamlâcul** et **mucarerul**, auxquels on ajoutait quelques impôts tout à fait exceptionnels pour couvrir les sommes qu'on devait à la Porte en même temps que

la nomination et l'installation d'un prince régnant: **banii steagului** et **sataralele**.

Depuis le XVIIIe siècle on enrégistrait la tendance d'imposer même l'espace locatif, par sommes fixes. Le premier impôt était **fumăritul**, puis **ajutorința** qu'on percevait deux fois par année, en hiver et en été, raison pour laquelle on les appelait **ajutorința d'hiver** et **ajutorința d'été**. Il y en avait aussi un impôt sur les moulins qu'on appelait "la meunerie" (**morăritul**).

De la même manière on a soumis au payement des impôts les ateliers artisanaux, les boutiques, les caboulots, les caves, les boucheries. On ne faisait l'imposition que par sommes fixes. De cette catégorie faisaient partie: **camăna**, **bezamănul**, **bourul**, **cepăritul**, **cârciumăritul**, **pivniceritul**, **cotăritul** ou **cântariatica** et **Cheltuielile agești**.